

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ФАКУЛЬТЕТ № 2
КАФЕДРА УКРАЇНОЗНАВСТВА**

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

**навчальної дисципліни
«МЕТОДОЛОГІЯ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
ТА
МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВОГО СТИЛЮ»
(ОК.4)**

*обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти*

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 2
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 29.08.2022 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою Харківського
національного університету
внутрішніх справ
Протокол № 9 від 28.09.2023

Розглянуто на засіданні кафедри українознавства факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ (*протокол від 29.08.2023 № 8*)

Розробники:

Доцентка кафедри українознавства факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидатка філол. наук, доцентка – **Перцева В. А.**

Рецензенти:

1. Доцентка кафедри соціальних та гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України, кандидатка філологічних наук, доцентка – **Чупрінова Н. Ю.**

2. Завідувач кафедри українознавства факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор філологічних наук, професор – **Чорний І. В.**

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни					
	Всього	з них:				
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота
Семестр № 1						
Тема № 1	6	1	2			3
1.1. Поняття наукового дослідження та вимоги до нього						
Тема № 1	7	1	2			4
1.2. Методи дослідження						
Тема № 2	6	1	2			3
2.1. Структура і логіка наукового дослідження						
Тема № 3	5	1	2			2
3.1. Науковий стиль сучасної літературної мови.						
Тема № 3	7	2	2			3
3.2. Науковий текст як реалізація наукового стилю						
Тема № 4	7	1	2			4
4.1. Оформлення результатів наукового дослідження						
Тема № 4	7	1	2			4
4.2. Форми впровадження результатів наукового дослідження						
Тема № 5	5	1	2			2
5.1. Наукова стаття як жанр наукової літератури						
Тема № 5	7	1	2			4
5.2. Вимоги до змісту, форми та мови наукової статті						
Тема № 6	5	1	2			2
6.1 Структура дисертації						
Тема № 6	6	1	2			3
6.2 Пошук наукової інформації						
Тема № 6	7	1	2			4
6.3. Оброблення наукової інформації						
Тема № 7	6	1	2			3
7.1. Культура наукової комунікації						
Тема № 7	6	1	2			3
7.2. Форми наукової комунікації						
Тема № 7	9	1	4			4

7.3. Наукова доповідь						
Тема № 8	6	1	2			3
8.1. Граматичні особливості наукового стилю						
Тема № 8	6	1	2			3
8.2. Синтаксичні особливості наукового стилю						
Тема № 9	7	2	2			3
9.1. Лексика наукового стилю. Термін як мовне явище						
Тема № 10	5	-	2			3
10.1. Основи наукового редагування та перекладу наукових текстів						
Всього за семестр № 1:	120	20	40	-	-	60
Всього за весь термін навчання:	120	20	40	-	-	60

**2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(заочна форма навчання)
Непередбачено**

3. Методичні вказівки до семінарських занять

**ТЕМА № 1
ПОНЯТТЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ВИМОГИ ДО НЬОГО.
МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ**

**Семінарське заняття № 1
Поняття наукового дослідження та вимоги до нього**

Навчальна мета заняття: Сформувати у здобувачів уявлення про наукове дослідження, їх види, етапи реалізації. Розвивати вміння застосовувати знання стосовно основних характеристик наукового дослідження у проведенні наукового пошуку.

Час проведення – 2 години

Навчальні питання:

- 1.** Наука як система знань. Основні поняття науки
- 2.** Роль особистості вченого в науці
- 3.** Поняття наукового дослідження

Методичні вказівки до навчальних питань

Опрацьовуючи *перше питання*, варто зосередити увагу на науці як є результаті суспільного розподілу праці, відокремленні розумової праці від фізичної, перетворення пізнавальної діяльності в особливу галузь занять певної групи людей. Одним з головних ареалів її виникнення була Давня Греція. Чому?

Наука виникла в момент усвідомлення незнання, що в свою чергу викликало об'єктивну необхідність здобуття знання. Знання – це перевірений практикою результат пізнання дійсності, адекватне її відбиття у свідомості людини. Чи можна визнати науковими ті знання, що одержує людина на основі простого спостереження. Назвіть основні ознаки і завдання науки. Вкажіть, які саме функції розкривають суть науки. Наука передбачає два види ідей: конструктивні й деструктивні, тобто ті, що мають чи не мають значущості для науки і практики. Свою специфічну матеріалізацію ідея знаходить у гіпотезі.

Як Ви розумієте поняття «гіпотеза», «теорія», «закон», «науковий факт». Процес наукового дослідження можна розділити на чотири етапи. Назвіть їх.

Для доведення закону наука використовує судження. Чи правильно є думка, що судження можна отримати або через безпосереднє спостереження будь-якого факту, або опосередковано – за допомогою умовиводу? Під час узагальнення знань про науку, що були сформульовані, визначте які сьогодні існують блоки наук, що об'єднують всі галузі знань.

Розглядаючи *друге питання*, слід зазначити, що будь-яке наукове дослідження передбачає максимальне використання комплексу індивідуальних якостей дослідника, певних прийомів і способів дослідницької праці. Кожний науковець має дотримуватися певних принципів поведінки у науковому співтоваристві. Ці принципи визначаються сукупністю морально-етичних цінностей, притаманних цьому виду творчої праці.

Проаналізуйте такі основні особистісні якості дослідника, як допитливість, спостережливість, пунктуальність, ініціативність, ретельність, обов'язковість, доброзичливість, здорове честолюбство тощо. Яке місце посідає у науковій етиці поняття особистої відповідальності вченого. Що таке «авторське право»? Що можна віднести до порушень авторського права? Які наслідки має прийняття 20 листопада 1974 р. на 18-й Генеральній конференції Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) в Парижі «Рекомендації про статус наукових працівників»?

Торкаючись *питання* щодо поняття «наукового дослідження», треба відповісти на питання, в яких формах воно реалізується. Розкрийте суть поняття «об'єкт дослідження». Як співвідносяться між собою об'єкт і предмет дослідження. Охарактеризуйте найістотніші завдання наукового дослідження. Розгляньте дві форми наукових досліджень. Доведіть, що наукові дослідження здійснюються з метою одержання наукового результату. Науковий результат – це нове знання, здобуте в процесі наукових досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації. Назвіть форми фіксації наукових результатів. Проведення дослідження починається з розробки програми. Що можна віднести до основних вимог до формування програм? Зупиніться на трьох основних функціях, що виконує програма. Процес наукового дослідження достатньо тривалий і складний. Він має етапи: організаційний, дослідний, узагальнення, апробація, реалізація результатів дослідження. Назвіть та докладно проаналізуйте їх.

Питання для обговорення

1. Визначте елементи науки як системи знань (наукова ідея, наукові закони, парадокс, науковий факт, гіпотеза, теорія).
2. Що таке інтелект, захопленість і впевненість науковця?
3. Чи є принципи колективізму та колективності тотожними? Коли гіпотеза перетворюється на наукову теорію?

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

Завдання 1. Вкажіть, що в поданій фразі є зайвим (некоректним):

«Дослідження було побудовано за науковою методологією, а саме: на наукових принципах, результатах, суб'єктах, методах, завданнях».

Завдання 2. Складіть перелік конкретних методів емпіричного дослідження, й дайте їх коротке визначення.

Завдання 3. Подумайте, чи може результатом наукового дослідження бути раніше отримане знання, вже доведена кимось гіпотеза? Обґрунтуйте відповідь.

Завдання 4. Подумайте, чи може результатом наукового дослідження бути раніше отримане знання, вже доведена кимось гіпотеза? Обґрунтуйте відповідь.

Завдання 5. Відомо, що результат наукового дослідження обов'язково має бути оформлений письмово. Як Ви думаєте, із чим пов'язана така вимога?

Завдання 6. Вкажіть, чи можуть у науковому дослідженні бути сформульовані дві гіпотези, які суперечать одна одній? Обґрунтуйте свою відповідь.

Теми рефератів

1. Виникнення науки та її еволюція
2. Наука як соціокультурний феномен
3. Наука та її місце у сучасному світі
4. Конструктивні й деструктивні ідеї
5. Роль особистості вченого в науці
6. Роль наукового керівника у процесі становлення майбутнього вченого
7. Гіпотеза дослідження. Види гіпотез
8. Здатність до саморефлексії як фахова компетенція сучасного науковця
9. Університет як суб'єкт наукової діяльності

Література

1. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень: Навч. посіб. Суми, 2016. С.10-54
2. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019. С. 5-30.
3. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
4. Романчиков В.І., Тимчук М.Ф. Основи наукових досліджень. К., 2015. С.12-49

ТЕМА № 1

ПОНЯТТЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ВИМОГИ ДО НЬОГО. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Семінарське заняття № 2

Методи дослідження

Навчальна мета заняття: Сформувати у здобувачів уявлення про наукові методи дослідження, їх види, етапи реалізації.

Час проведення – 2 години

Навчальні питання:

1. Методологія наукових досліджень
2. Методи наукових досліджень

Методичні вказівки до навчальних питань:

Готуючись до *першого питання*, слід чітко засвоїти тлумачення основних понять – «методологія», «метод», «методика». Необхідно звернути увагу, що поняття «методологія» визначається як вчення про структуру, логіку організації, методи та засоби діяльності в різних галузях науки, її теорії та практики; як учення про основи пізнання – аналізує та оцінює філософські, світоглядні позиції, на які дослідник спирається у процесі наукового пізнання, та як вчення про способи та прийоми дослідження – розглядає суттєві характеристики конкретних методів пізнання, що складають загальний напрям дослідження. Стратегічні методологічні положення і принципи знаходять своє тактичне втілення у методах дослідження. Метод – спосіб пізнання, дослідження явищ природи і суспільного життя. Це також сукупність прийомів або операцій практичного чи теоретичного освоєння дійсності. Різниця між методом і теорією має функціональний характер: формулюючись як теоретичний результат попереднього дослідження, метод виступає як початковий пункт і умова майбутніх досліджень. У найбільш загальному розумінні метод – це шлях, спосіб досягнення поставленої мети і завдань дослідження. Він відповідає на питання «Як пізнавати?». Методика – сукупність методів, прийомів проведення будь-якої роботи. Методика дослідження – це система правил використання методів, прийомів та операцій. У *другому питанні* семінару потрібно розкрити сутність двох рівнів наукового дослідження – емпіричного та теоретичного, вказати на їх особливості та єдність. Свою аргументацію даної проблеми необхідно базувати на несуперечливому поєднанні двох тверджень: 1) визнанні якісної відмінності між емпіричним і теоретичним знанням у науці і 2) визнанні взаємозв'язку між ними, включаючи пояснення механізму цього взаємозв'язку. Зміст понять «емпіричне» і «теоретичне» дає можливість прослідкувати особливості рівнів наукового дослідження. Емпіричне знання суть безліч висловлювань (не обов'язково логічно пов'язаних між собою) про емпіричні об'єкти. Теоретичне знання суть безліч висловлювань (як правило організованих у логічно взаємозв'язану систему) про ідеальні об'єкти. Якщо джерелом змісту

емпіричного знання є інформація про об'єктивну реальність, отримана через спостереження й експериментування з нею, то основою змісту *теоретичного* знання є інформація про ідеальні об'єкти, що є продуктами конструктивної діяльності мислення.

Зупиніться на класифікації методів за метою, способом реалізації та відповідно до їх функціональних можливостей. Як Ви розумієте ці методи? Який негативний аспект прослідковується при використанні методу анкетування? Методологія не може бути зведена лише до одного методу, адже кожен метод застосовується не ізольовано, а в поєднанні з іншими. Головне призначення наукового метода – на підставі відповідних принципів забезпечити успішне вирішення певних пізнавальних і практичних проблем, оптимальне функціонування і розвиток тих чи інших об'єктів. Проаналізуйте функції наукових методів.

Питання для обговорення

1. Чим експеримент відрізняється від спостереження?
2. Який метод є основним у порівняльному правознавстві?
3. Що підходить під визначення «ядра» системи методологічного знання? Чому?

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

Завдання 1. Укажіть, який із наукових методів (аналіз, абстрагування, індукція, синтез, конкретизація, дедукція) використано в поданому судженні дослідника: «У регіоні окремо функціонують освіта, охорона здоров'я, ЖКГ, культура, виробництво. Разом же вони є єдиною економічною системою, спрямованою на розвиток території».

Завдання 2. Складіть перелік конкретних методів емпіричного дослідження, й дайте їх коротке визначення.

Завдання 3. Наведіть приклади використання методів індукції і дедукції в освітній та професійній діяльності.

Завдання 4. Який із наведених наукових методів (моделювання, дедукція, абстрагування, індукція, порівняння, експеримент) було використано дослідником у процесі наведених міркувань:

«Гроші мають багато властивостей. Вони компактні, їх зручно зберігати в гаманці, накопичувати, на них обмінюють товари й послуги тощо. Для вченого-економіста гроші – це насамперед предмет купівлі-продажу. Тому з усього перерахованого для дослідження важливою є можливість їх обміну на товари й послуги?»

Теми рефератів

1. Класифікація методів юридичної науки
2. Предметна та цільова обумовленість методів юридичної науки.
3. Методи емпіричних досліджень.
4. Методи теоретичних досліджень.

Література

1. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень: Навч. посіб. Суми, 2016. С.10-54
2. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019. С. 5-30.
3. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
4. Романчиков В.І., Тимчук М.Ф. Основи наукових досліджень. К., 2015. С.12-49

ТЕМА № 2

СТРУКТУРА І ЛОГІКА НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Семінарське заняття № 1

Структура і логіка наукового дослідження

Навчальна мета заняття: Сформувати у здобувачів уявлення про структуру і логіку наукового дослідження. Розвивати вміння застосовувати знання щодо виокремлення структурних компонентів дослідження в структуруванні особистого наукового дослідження.

Час проведення – 2 години

Навчальні питання:

1. Загальна логіка наукового дослідження
2. Загальне ознайомлення з проблемою дослідження
3. Формулювання теми дослідження
4. Визначення об'єкта і предмета дослідження
5. Формулювання мети дослідження
6. Постановка завдань дослідження

Методичні вказівки до навчальних питань

Наукове дослідження, за визначенням Дж. Б. Мангейма та Р. К. Річа, – це метод перевірки теорій і гіпотез шляхом застосування деяких правил аналізу до даних, отриманих у результаті спостережень та інтерпретацій цих спостережень у чітко заданих умовах. Вивчаючи *перше питання* слід усвідомити, що будь-яке наукове дослідження від творчого задуму до остаточного оформлення наукової праці здійснюється досить індивідуально. Однак можна виявити і деякі загальні підходи до його проведення, які відображають хід і послідовність процесу. Слід поетапно розкрити та проаналізувати структуру процесу наукових досліджень. У проведенні дослідження виділяють шість логічно і змістовно взаємопов'язаних етапів:

- ☐ виникнення ідеї, формулювання теми;
- ☐ формування мети та завдань дослідження;
- ☐ висунення гіпотези, теоретичні дослідження;

- проведення експерименту, узагальнення наукових фактів і результатів;
- аналіз та оформлення результатів наукових досліджень;
- впровадження та визначення ефективності наукових досліджень.

У *другому питанні* розглядається перший етап, що складається з вибору області сфери дослідження. Проблема дослідження сприймається як категорія, що означає щось невідоме в науці, що належить відкрити, довести.

На основі ретельного вивчення вітчизняних та зарубіжних публікацій у вибраному та суміжних наукових напрямках формулюють основну проблему і в загальних рисах визначають очікуваний результат. Важливим під час формулювання проблеми є вивчення *стану наукових розробок* у цьому напрямі, у процесі якого слід розділити: 1) знання, що набули загального визнання наукової спільноти та перевірені на практиці; 2) питання, які є недостатньо розробленими і вимагають наукового обґрунтування; 3) невирішені питання, сформульовані у процесі теоретичного осмислення.

Існує думка, що правильно обрана і сформульована тема — це половина виконаного дослідження. Тому починають роботу над дисертацією лише за умови, коли мають чітке уявлення щодо її теми. Під час опрацювання *третього питання*, акцентується увага на визначенні поняття «тема». Обов'язково мають бути опрацьовані його критерії, види, форми та варіанти розташування частин. Чим забезпечується правильність сприйняття теми? Тема крім основної тематично обумовленої інформації містить ще й концептуальну інформацію — віддзеркалення авторської позиції. Вибір теми дисертації потребує індивідуального підходу. Проте існують загальні правила під час її вибору, яких слід дотримуватися. Назвіть їх та проаналізуйте. Які логічні прийоми можуть допомогти обрати тему дослідження? Які мовні засоби використовують для обґрунтування вибору теми та її актуальності?

У *четвертому питанні* семінару потрібно розкрити сутність об'єкта і предмета дослідження. Об'єкт та предмет не одне й те саме, хоча часто їх неправомірно ототожнюють. Об'єктами Вашого фахового дослідження можуть бути: суспільні відносини, державні відносини, службові стосунки, публічно-правові відносини діяльність суб'єктів суспільних відносин, система наукових поглядів на суспільні відносини, що сформувалися у сфері профілактики та попередження адміністративних правопорушень. Якщо об'єкт розглядати як систему, то предмет означає аспект розгляду, дає уявлення про те, як розглядається об'єкт саме в даному дослідженні, цим дослідником. Предметом наукового дослідження, як правило, можуть виступати факти, закони, політико-правові доктрини, окремі правові норми, сукупність норм, чинне законодавство, практика його застосування, наукові публікації у галузі, що вивчається, протиріччя в адміністративному процесі, шляхи удосконалення, наукові знання, теоретичні уявлення про стан і шляхи розвитку проблеми, що вивчається, причини та умови правопорушень тощо. Незважаючи на очевидність наведених вище міркувань, як показує практика, розпізнавання цих категорій дається зі складністю. Предмет - не частина, відрізана від об'єкта, а спосіб, аспект його вивчення. Об'єкт розглядається весь, цілісно. Предмет дослідження — все те, що знаходиться в межах об'єкта дослідження у

визначеному аспекті розгляду. Чи згодні Ви з думкою, що предмет конкретизується в меті дослідження?

Розглядаючи *п'яте питання* семінару, потрібно виходити із міркувань, що поставлена мета обов'язково повинна бути досягнута. Мета роботи, за звичай, тісно переплітається з назвою наукової роботи (сформульованою темою дослідження) і повинна чітко вказувати, що саме досягається даним дослідженням.

Метою будь-якої наукової роботи є виявлення нових або ж уточнення відомих раніше, але недостатньо досліджених фактів, висновків, рекомендації, закономірностей. Що може бути метою наукового дослідження в галузі права? Згадайте, які мовні засоби використовують для формулювання мети?

Опрацьовуючи *шосте питання*, варто зосередити увагу, що на для досягнення поставленої мети в науковій роботі потрібно вирішити конкретні завдання, які визначаються у формі перерахунку: вивчити..., описати..., встановити..., визначити..., виявити... Єдиного стандарту у формулюванні завдань не може бути, але можна сформулювати загальні тенденції. Які?

Питання для обговорення

1. Що Ви розумієте під категорійним апаратом наукових досліджень?
2. Поясніть сутність поняття «логіка наукового дослідження». Розкрийте її основні частини.
3. Назвіть основні критерії перспективності теми наукового дослідження.
4. Поясніть і наведіть приклади того, що може стати об'єктом і предметом наукового пошуку.

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

Завдання 1. Укажіть помилки в поданих формулюваннях тем науково-дослідних робіт і виправіть їх:

1) Організація Об'єднаних Націй. 2) Провідні країни в боротьбі за лідерство. 3) Європейська політика України. 4) Проблеми регіональних систем міжнародної безпеки. 5) Образ України в працях сучасних дослідників.

Завдання 2. Сформулюйте завдання дослідження до кожної поданої мети.

- ✓ Виявити механізми формування інституціональної довіри серед українських підприємців.
- ✓ Виявити основні детермінанти ставлення громадян Європи до наднаціональних інститутів і визначити їх вплив на політику Європейського Союзу.
- ✓ Систематизувати уявлення сучасної молоді від 21 до 30 років про феномен «життєвого успіху».

Слова для довідки: виявити, виділити, розкрити, знайти, визначити, систематизувати, обґрунтувати, довести, пояснити, продемонструвати, оцінити.

Завдання 3. Сформулюйте мету дослідження для наведених нижче дослідницьких завдань. Як могли б називатися ці роботи?

- ✓ З'ясувати перелік цілей, з якими випускники вступають до аспірантури.

- ✓ Виявити, як організовано процес навчання аспірантів, дослідницька діяльність і процес написання дисертації.
- ✓ Визначити роль університетських правил і наукового керівника в процесі написання дисертації.

Завдання 4. Сформулюйте цілі, які будуть доречні в роботах із такими назвами:

- ✓ Використання поновлюваних джерел енергії в економіці сучасної Італії.
- ✓ Права жінок і гендерна рівність в Україні.
- ✓ Законодавча реформа в Мексиці.
- ✓ Роль зовнішнього чинника в розвитку політики Японії.

Теми рефератів

1. Інноваційний та інформаційний прорив сучасної науки
2. Місце практики в структурі дослідження
3. Правові поняття і категорії. Правовий концепт.
4. Університет як суб'єкт наукової діяльності.
5. Особливості науково-дослідної роботи у ЗВО.
6. Система науково-дослідної роботи у вищій школі.
7. Спеціальні наукові підрозділи у вищих навчальних закладах.

Література

1. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень: Навч. посіб. Суми, 2016. С.10-54
2. Гуроров О.І. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посібник. Х., 2017. С.50-59.
3. Краус Н.М. Методологія та організація наукових досліджень: навчально-методичний посібник. Полтава, 2012. С. 30-56
4. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019.
5. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
6. Методологія та організація наукових досліджень. /Укл. Н. Г.Ушакова, Л. О.Мельнік. Х., 2010. С.8-28.
7. Романчиков В.І., Тимчук М.Ф. Основи наукових досліджень. К., 2015. С.12-49

ТЕМА № 3

НАУКОВИЙ СТИЛЬ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

НАУКОВИЙ ТЕКСТ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ НАУКОВОГО СТИЛЮ

Семінарське заняття № 1

Науковий стиль сучасної літературної мови

Навчальна мета заняття: сформувати наукові уявлення про стилістичну диференціацію сучасної української літературної мови, про особливості та відмінності наукового стилю.

Час проведення – 2 години

Навчальні питання:

1. Стилiстична диференцiацiя сучасної лiтературної мови
2. Науковий стиль в системi лiтературної мови

Методичні вказівки до навчальних питань

У *першому питанні* розглядається функціональна диференціація сучасної української літературної мови, потреба поділу її на стилі відповідно до галузей застосування мови. Українська мова, як і будь-яка національна мова, є складною системою, через яку виявляється її самотність.

У мові виражаються всі функціональні стилі, тобто будь-яку думку інформативного, повчального чи закличного характеру можна передати засобами нашої мови. Що таке функціональний стиль мови? Поясніть, чому функціональний стиль є історичною категорією. Характеризуючи функціональне розшарування мови, важливо врахувати лінгвістичні основи кожного стилю, ті позамовні явища, які визначають умови комунікації та вибір мовних засобів.

Функціональні стилі не є замкнутими різновидами мови, адже вони широко взаємодіють, впливають один на одного. Мовні засоби, характерні для окремого стилю, можуть вживатися і в інших стилях; переважна ж більшість мовних засобів є спільною для всіх стилів мови. За якими параметрами розмежовують мовні стилі? Проаналізуйте стилі літературної української мови (розмовний, художній, публіцистичний, офіційно-діловий, конфесійний та епістолярний), їх ознаки, характеристики. Чому в межах стилів виділяють підстилі?

У чому полягає особливість художнього стилю? Що спільного в текстах публіцистичного й офіційно-ділового стилів? Які стилі використовують у сфері професійного спілкування?

Розглядаючи *друге питання*, треба докладно охарактеризувати науковий стиль, його походження, сферу поширення (коло мовців); призначення; загальні ознаки, систему мовних засобів; стилістичні норми; підстилі та жанри реалізації.

Науковий стиль обслуговує сферу науки. Крім комунікативної функції, загальної для всієї мови, науковий стиль здійснює функцію повідомлення та збудження інтелекту. Поясніть цей момент та наведіть приклади. Загальні ознаки наукового стилю: правильність, змістовність, точність, логічність, ясність, абстрагованість, стислість та аргументованість; нейтральність; консервативність.

Мова науки звужується, що в інших стилях сприймається як мовний, стилістичний недолік. Але таке звуження робиться свідомо, воно полегшує роботу з інформацією, обмежений набір слів дозволяє виділити в ній основне, необхідне для наукових стосунків, й усунути все зайве, індивідуальне, що не

має відношення до справи. Наведіть приклади такого вживання. З усіх стилів ОДС і науковий найменше піддається впливам і змінам. Подумайте, чому будь-які зміни в цих стилях небажані для суспільства.

Докладно розберіть мовні особливості наукового стилю. Науковий стиль має 5 функціональних підстилів. Назвіть їх. Які сфери кожен із них обслуговує й які відносини регламентує?

Питання для обговорення

1. Професійна сфера як інтеграція офіційно-ділового, наукового і розмовного стилів
2. Різниця між усною та писемною формою наукового стилю
3. Загальноприйняте й індивідуальне в науковому стилі.

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

Завдання 1. Проаналізуйте наведений уривок: визначте, до якого підстилю наукового стилю він належить, вкажіть жанр і мовні особливості.

Інформація – це основний об’єкт інформаційного суспільства, і її роль сьогодні важко переоцінити. Обіг інформації в суспільстві дає підстави для висновку про появу нового виду суспільних відносин – інформаційних, що є об’єктом правового регулювання. Це насамперед пов’язано з тим, що серед усієї сукупності суспільних правовідносин пріоритетними та вагомими для визнання світовою спільнотою сьогодні стають інформаційні правовідносини. Вони забезпечують ефективність виконання функцій держави, реалізацію прав і свобод людини та громадянина, інтегрованість політики, економіки та інших сфер життєдіяльності людини.

Інформаційні відносини на сучасному етапі потребують усе більшого правового контролю, що зумовлено не лише динамікою розвитку інформаційних технологій, а й виникненням конфлікту інтересів різноманітних суб’єктів права на інформацію.

У сфері інформаційного права провідні дослідники аналізують питання змісту й ознак поняття «право на інформацію», практичної реалізації суб’єктивних інформаційних прав різними категоріями суб’єктів тощо. У своїх наукових працях зазначені й суміжні питання розкривають такі науковці: Брижко В. М., Демкова М. С., Калюжний Р. А., Колобанов Д. В., Кузенко Л. В., Петров Є. В., Яременко О. І. та інші.

Завдання 2. Проаналізуйте наведений уривок: визначте до якого підстилю наукового стилю він належить, вкажіть жанр і мовні особливості.

Тема 2. Форма держави

Засвоєння теоретичних положень теми дозволить дати відповідь на такі питання: як формується влада в державах, якими органами вона представлена та який порядок їх утворення, термін повноважень, як вони взаємодіють між собою та населенням, на яких принципах і як територіально побудована державна влада, якими методами вона здійснюється.

2.1 Поняття та елементи форми держави

З метою встановлення існуючого в державі порядку організації та здійснення державної влади, аналізують формально закріплені норми права певної держави або декількох держав, а також дійсний у державі порядок організації та здійснення державної влади. Узагальнення отриманих знань дозволяє вченим здійснити наукову класифікацію держав світу щодо порядку побудови владних відносин у державі.

Отже, поняття форми держави є штучним результатом наукового узагальнення (класифікації) певних держав світу за порядком організації та здійснення державної влади (наприклад, Франції, Китаю тощо).

За відповідним критерієм складовими елементами форми держави традиційно називають: форму державного правління (найстаріший елемент: вченими він став виокремлюватися ще в Стародавній Греції); форму державного устрою (активно вивчається починаючи з XVII–XVIII ст.); форму державно-правового режиму (наукою став виділятися лише на початку XX ст.).

Форма державного правління характеризує формальний (нормативно закріплений) та одночасно дійсний порядок організації та здійснення державної влади щодо: а) формування посади глави держави та інших вищих органів державної влади; б) побудови структури та взаємодії вищих органів державної влади між собою й народом. За відповідними параметрами виокремлюють дві основні форми державного правління – монархію та республіку.

Завдання 3. Проаналізуйте уривок: визначте до якого підстилю наукового стилю він належить, вкажіть жанр і мовні особливості.

В Україні готуються запустити серійне виробництво так званого електронного антисептика – «санітайзера IOON», який вбиватиме 99 % усіх бактерій і вірусів.

Пристрій розробили харківські вчені з Інституту мікробіології й імунології імені І. І. Мечникова. Перші партії таких пристроїв почнуть випускати вже в листопаді 2022 року.

«Вдалося домовитися з вітчизняними виробниками, і проєкт буде суто українським. Пластикову частину робитиме одеський завод, а електроніка та кінцеве складання – за Черніговом. Виробництво невеликими партіями почнеться в листопаді. Перша партія буде від 100 до 500 штук – залежно від того, скільки отримаємо попередніх замовлень, які вже можна робити», – розповів один із розробників і керівник проєкту IOON Андрій Мануйлов у коментарі «Укрінформу».

«Уперше про портативний пристрій, який згодом отримав назву «IOON», стало відомо в грудні 2019 року. В основі технології – цільовий синтез тривалентного срібла AgO^+ , яке легко реагує з іншими зарядженими частинками. Тривалентний оксид срібла руйнує бактеріальну або вірусну оболонку, порушує обмін речовин і процеси поділу (розмноження) мікробів», – нагадує Мануйлов.

Беручись за розробку, вчені прагнули створити такий антисептик, який діяв би дуже швидко й потім зникав після розпилення, перетворюючись на воду, не був токсичним, убивав більшість бактерій і до якого бактерії не змогли б адаптуватися.

Запуску виробництва передувала тривала робота впродовж останнього року. Команда стартапу виграла грант у 25000 доларів від Ukrainian Startup Found та отримала менторську підтримку від Polish-Ukrainian Startup Bridge та EO Business Incubator.

Завдання 4. Проаналізуйте наведений уривок: визначте до якого підстилю наукового стилю він належить, вкажіть жанр і мовні особливості.

До Дня науки поспілкувались із заступником директора Інституту біології, хімії та біоресурсів Чернівецького національного університету, завідувачем кафедри загальної хімії та хімічного матеріалознавства доцентом Юрієм Халавкою.

Як працюєте в умовах карантину?

Глобальні наукові дослідження ми не перериваємо, але вони дуже зменшилися. Наші науковці працюють у режимі чергування, проводять невеликі експерименти або ті, що можна автоматизувати. Звісно, не в тих обсягах, як за повноцінного робочого графіка.

Над якими науковими дослідженнями ви працюєте?

Я займаюся розробкою та дослідженням наноматеріалів. У нас зараз є проєкт, який стосується вдосконалення дисплейної техніки. Це системи освітлення, які пов'язані з використанням напівпровідникових наноматеріалів, так званих «квантових точок». Наразі працюємо над тим, щоб робити їх із поширених і не таких токсичних елементів, аби вони були простішими у використанні, утилізації і, зрештою, дешевшими.

Як ви оцінюєте матеріально-технічну базу лабораторій інституту? Чого не вистачає і чи є підтримка від держави?

Ми нещодавно робили опитування серед наших аспірантів і студентів. Вони оцінюють матеріальну базу на тверду «4». Тобто я не бачу серйозної кризи, оскільки у сфери, у яких ми працюємо, багато інвестували. Тому маємо майже повне базове забезпечення. Це ж стосується біологів. Навіть ті самі прилади, які використовують для діагностики коронавірусу. Такого типу прилад є і в нашому інституті, ми використовуємо його для генетичних досліджень. Також сподіваємось і на допомогу новоствореного «Національного фонду досліджень», який почав оголошувати перші конкурси на закупівлю обладнання.

Чи залучають науковців інституту біології, хімії та біоресурсів до проведення досліджень вірусу COVID-19?

У нас мало науковців займалися конкретно вірусологією. Але до досліджень вірусу COVID-19 можна підходити як із хімічної, так і з біологічної точки зору. До нас зверталися колеги, які шукали партнерів для таких досліджень. Наскільки це буде конкретним проєктом, поки що рано говорити. Такі речі можна планувати, коли є можливість працювати повноцінно.

Завдання 5. Проаналізуйте наведений уривок: визначте до якого підстилю він належить, вкажіть жанр і мовні особливості.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Ця Інструкція визначає порядок організації контролю та профілактики післяопераційних гнійнозапальних інфекцій, спричинених

мікроорганізмами, резистентними до дії антимікробних препаратів (далі – АМП), і спрямована на оптимізацію заходів щодо запобігання появі та поширенню в закладах охорони здоров'я (далі – ЗОЗ) резистентних штамів мікроорганізмів.

1.2. Ця Інструкція є обов'язковою для всіх ЗОЗ, у складі яких є відділення хірургічного профілю, усіх форм власності незалежно від їх відомчого підпорядкування.

1.3. Відповідальними за виконання цієї Інструкції в стаціонарі є головний лікар ЗОЗ, а у відділеннях хірургічного профілю – завідувачі відділень.

1.4. Терміни в цій Інструкції вживаються в таких значеннях:

- епідеміологічний нагляд за післяопераційними інфекціями – система моніторингу за епідемічним процесом (бактеріоносійство збудників інфекцій, захворюваність, летальність), факторами й умовами, що впливають на їх виникнення, розповсюдження, аналіз та узагальнення наявної інформації для розробки профілактичних і протиепідемічних заходів;
- імплантат – чужорідне тіло (протез серцевого клапана, біотрансплантат судини, штучне серце, протез голівки стегна тощо), яке імплантується в організм хірургічним шляхом;
- інфекційний контроль – комплекс організаційних, профілактичних і протиепідемічних заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню внутрішньолікарняних інфекцій (у тому числі, післяопераційних), що базується на результатах епідеміологічної діагностики.

Теми рефератів

1. Історія наукового стилю в українських землях
2. Підстилі наукового стилю
3. Сильові норми й комунікативні якості в науковому стилі.

Література

1. Андрєєва Т., Іванова О. Українська мова за професійним спрямуванням. К., 2012. С.24-34
2. Мацюк З.І. Українська мова професійного спрямування. К., 2015. С.17-52
3. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019.
4. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
5. Основи наукового мовлення. / уклад.: О. А. Бобер, С. А. Бронікова, Т. Д. Єгорова та ін.; За ред. І. М. Плотницької, Р. І. Ленди. К., 2012. С. 5-33
6. Шевчук С. В. Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням: підруч. К., 2011. С.106-122

ТЕМА № 3

НАУКОВИЙ СТИЛЬ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

НАУКОВИЙ ТЕКСТ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ НАУКОВОГО СТИЛЮ

Семінарське заняття № 2

Науковий текст як реалізація наукового стилю

Навчальна мета заняття: практично допомогти магістрантам та аспірантам, які володіють українською мовою в обсязі шкільної програми, в опануванні технологією роботи з сучасним українським науковим текстом та активно сприяти адекватній трансформації набутих ними знань в уміння аналітико-синтетичної переробки тексту-оригіналу, що дозволить сформувати необхідні навички писемного наукового мовлення, розвинути їх у професійній діяльності та вдосконалити вміння створювати власні наукові тексти.

Час проведення – 2 години

Навчальні питання:

1. Науковий текст як реалізація наукового стилю
2. Особливості писемної форми наукового мовлення. Композиція наукового тексту

Методичні вказівки до навчальних питань

Під час опрацювання *першого питання* акцентується увага на визначенні поняття «науковий текст». Обов'язково мають бути опрацьовані його складові, види, форми та варіанти розташування частин. Які головні ознаки наукового тексту? Чим забезпечується правильність сприйняття наукового тексту? Науковий текст крім основної тематично обумовленої інформації містить ще й концептуальну інформацію – віддзеркалення авторської позиції. Як Ви розумієте поняття «основний закон розвитку тексту»? Що таке «дане» та «нове»?

Культура наукового мовлення істотно залежить від урахування особливостей усної та писемної форм тексту. Значна частина наукових текстів належить до тієї групи, яка може матеріалізуватися як у писемному, так і в усному варіантах. Чим пояснюється залежність усної форми від писемної? Залежно від змісту й будови наукові тексти діляться на три смислові типи: розповідь, опис і роздум (міркування). За якими ознаками можна розпізнати тексти-описи, тексти-розповіді і тексти-роздуми? Яку будову та мовні особливості має кожний з них?

Які засоби текстової зв'язності Вам відомі? Наведіть приклади. Чи впливає композиція тексту і його заголовки на сприйняття і розуміння повідомлення? Як? Взаємозв'язки між реченнями у науковому тексті можуть бути і складнішими. Які?

Вивчення *другого питання* семінару закладе логіку розуміння писемної форми наукового мовлення. Слід засвоїти визначення «композиції наукового тексту». Для наукового твору природною є та композиція, яка відображує рух

дослідницької думки. Текстову інформацію доцільно розподіляти відповідно до того, як її сприйматимуть: старе — нове, відоме — невідоме, головне — другорядне, істотне — неістотне, загальне — конкретне, спільне — специфічне, просте — складне, зрозуміле — незрозуміле, звичне — незвичне, безперечне — суперечливе. Ці способи викладу можуть бути застосовані як на рівні абзацу (мікротеми), так і на рівні всього тексту.

Питання для обговорення

1. Текст як форма реалізації професійної діяльності
2. Тема та мікротема наукового тексту
3. Структурно-логічна організація наукового тексту
4. Загальноприйняте й індивідуальне в науковому стилі.
5. Позиція автора в текстах наукового стилю.

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

Завдання 1. Розділіть наведені фрагменти на групи, де позиція автора виражена: а) суб'єктивно й відкрито, від першої особи; б) безособово, за допомогою модальних слів; в) приховано, за допомогою пасивних конструкцій. Переформулюйте пропозиції, використовуючи інший спосіб вираження авторської позиції.

✓ Отже, тепер ми визначили, кого називаємо працівниками інтелектуальної праці... Які специфічні виклики представляє ця група персоналу для управлінців? Щоб відповісти на це запитання, важливо пам'ятати, що ключовими компетентностями цих співробітників є знання, уміння застосовувати їх в конкретній ситуації.

✓ Як було продемонстровано, ефективність використання знань і конкурентоспроможність організації в сучасній економіці знань [Romer, Kurtzman, 2004] значною мірою залежать від доброї волі й особистої зацікавленості співробітника.

✓ На нашу думку, це питання представляє високу значущість із точки зору не лише теорії, але й практики.

Завдання 2. Вставте на місці квадратних дужок слова й вирази, що вказують на авторську точку зору. Після цього викладіть самостійно й скорочено зміст фрагмента, дотримуючись норм наукового стилю.

Слова й вирази, що вказують на точку зору автора: на нашу думку; представляється; варто визначити; важливо вказати; є усі підстави вважати; ми вважаємо; думається; можна зробити висновок; таким чином; отже; у результаті; з цього випливає; вочевидь, поза сумнівом тощо.

✓ [...] кооперація є джерелом розвитку мережі: спочатку підприємство-ініціатор формує оболонку електронного майданчика, потім об'єднує на ній організаторів закупівель (підприємців, підприємства), заохочує покупців, розвиває мережу центрів у районному центрі й великих містах.

✓ [...] перехід підприємства до мережевої форми роботи обумовлений сукупністю таких переваг для учасників: наявність автономії та дія особливих стосунків серед усіх суб'єктів мережі.

✓ [...] мережева взаємодія «спільні покупки» повністю відповідає принципам для підприємницьких мереж, які визначили Дж. Липнек і Дж. Стэмпе: єдина мета, незалежні члени, добровільний зв'язок, наявність декількох лідерів, інтегровані рівні.

✓ [...] усе це сприяє зміцненню ресурсної бази, досягненню нових ринкових позицій, підвищенню економічної й управлінської ефективності, а найголовніше – мережева взаємодія формується на добровільних засадах.

Завдання 3. Розділіть фрагменти наукових текстів на групи, де позиція автора виражена: а) суб'єктивно й відкрито, від першої особи; б) безособово, за допомогою модальних слів; в) приховано, за допомогою пасивних конструкцій. Переформулюйте пропозиції, використовуючи інший спосіб вираження авторської позиції.

☐ Тому ми сформулювали питання про мотиваційні переваги на підставі п'ятифакторної моделі потреб А. Маслоу.

☐ Аналізуючи цю закономірність детальніше, варто зазначити, що не в усіх країнах із високим рівнем доходу існує однаковий рівень підприємництва.

☐ Як відзначалося, джерелом інформації для характеристики структурних умов розвитку підприємництва слугують експертні інтерв'ю.

☐ Дослідження показало, що усі респонденти (і підприємці, і «теоретики», що не займаються практичною підприємницькою діяльністю) усвідомлюють, що нині є проблеми, які стримують розвиток підприємництва в Україні.

☐ Одним із центральних чинників, що впливає на управління інноваційним розвитком компанії, є захист прав на інтелектуальну власність (ІВ). Необхідно зазначити, що рівень захисту ІВ залежить від розміру іноземних інвестицій в країну загалом (Maskis, 2000; Yang, Maskus, 2003).

Теми рефератів

1. Поняття тексту та дискурсу.
2. Поняття текст і мікротекст.
3. Архітектоніка наукового тексту.
4. Інтерпретація наукового тексту та її особливості.

Література

1. Андрєєва Т., Іванова О. Українська мова за професійним спрямуванням. К., 2012. С.24-34
2. Мацюк З.І. Українська мова професійного спрямування. К., 2015. С.17-52
3. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019.
4. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.

5. Основи наукового мовлення. / уклад.: О. А. Бобер, С. А. Бронікова, Т. Д. Єгорова та ін.; За ред. І. М. Плотницької, Р. І. Ленди. К., 2012. С. 5-33
6. Шевчук С. В. Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням: підруч. К., 2011. С.106-122

ТЕМА № 4

ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМИ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Семінарське заняття № 1

Оформлення результатів наукового дослідження

Навчальна мета заняття: сформувати знання про способи впровадження результатів наукового дослідження та особливості їх використання у процесі дослідження.

Час проведення – 2 години

Навчальні питання:

1. Поняття «науковий результат».
2. Методи компресії.

Методичні вказівки до навчальних питань

Починаючи розгляд *першого питання*, насамперед слід звернути увагу на те, що наукові дослідження здійснюються з метою одержання наукового результату. Науковий результат – нове знання, здобуте під час наукових діяльності та зафіксоване на носіях наукової інформації у формі наукового звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо.

Варто зосередити увагу на такій ознаці наукової мови як «мовна економія». У науковому стилі важливо не тільки правильно дібрати слово, а й максимально досягти мети за допомогою мінімальних витрат мовних засобів.

Опрацьовуючи теоретичний матеріал, зверніть увагу на те, що компресія – це перетворення вихідного тексту з наміром придати йому більш стислу форму, що досягається шляхом опущення надлишкових елементів висловлювання, елементів, що можна відновити із контексту та позамовної ситуації, а також шляхом використання більш компактних конструкцій. Види компресії наукового тексту: конспектування, анотування, реферування, тезування.

Теми для обговорення

1. Що ви розумієте під графічною культурою наукового тексту?
2. У чому відмінність безпосереднього конспектування від опосередкованого?

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

Завдання 1. Оформіть відповідно до державного стандарту посилання на статтю Катерини Городенської «Правильно визначаєте календарні межі», опубліковану в 3 номері журналу «Українська мова» за 2005 рік. Необхідні реквізити допишіть.

Завдання 2. Оформіть відповідно до державного стандарту посилання на книгу Івана Вихованця та Катерини Городенської «Теоретична морфологія української мови. Книга опублікована за редакцією Івана Вихованця у Києві, в університетському видавництві «Пульсари» 2004 року і має загальний обсяг 400 сторінок.

Завдання 3. Дайте посилання на роботу автора кожного фрагмента. Викладіть його точку зору, використовуючи пряму й непряму мову:

1. Реєстроване безробіття, перебуваючи під контролем державної служби зайнятості, вимагає певних заходів регуляції. Це введення осіб до ринку праці через механізм працевлаштування й механізми професійного навчання та перенавчання, соціально вразливих категорій населення – через механізми соціального захисту, розвиток гнучких форм праці й робочого часу. Що ж до нереєстрованого безробіття, то, виходячи з-під контролю органів управління, воно перетворюється на стихійний феномен, який посилює «тіньову економіку» й інші небажані явища.

Для довідки: Соколова Г. Н. Ринок праці в регіонах України : аналіз тенденцій зайнятості. Економічна соціологія. 2011. № 5. С. 40-53.

2. Емпіричний матеріал розглянутого дослідження підтверджує, що реклама не міститиме помітного конфлікту, якщо рівень добробуту населення загалом підвищиться та його основна частина зможе потенційно придбати більшість рекламованих на масових каналах комунікації товарів і послуг. У цьому випадку інституціональні спотворення реклами залишаться, але не будуть помітними для формування соціального настрою та думок.

Для довідки: Савельєва О. О. Перспективи змін у ставленні українців до реклами. Моніторинг громадської думки : економічні і соціальні зміни. 2006. № 1 (77). С. 41-50.

Завдання 4. Укладіть бібліографію (до 20 джерел) до тем таких наукових робіт:

- ✓ Держава як суб'єкт управління загальними процесами;
- ✓ Право особи на невтручання в особисте та сімейне життя;
- ✓ Розвиток комунікативної культури майбутніх адміністративних менеджерів;
- ✓ Історія становлення й розвитку юридичної термінології в Україні та за кордоном;
- ✓ Розвиток культури фахового мовлення майбутніх педагогів вищої школи.

Завдання 5. Виправте помилки в бібліографії:

- ✓ Наслідки глобалізації (лінгвістичний аспект). Ажнюк Б. // Урок української, 2001, № 1 – С. 58 - 60.
- ✓ С. П. Бевзенко Українська діалектологія: Збірник вправ і завдань. -"Вища школа", К., Одеса: Гол. вид-во видавн. об'єдн. 1987. – 127 с.

- ✓ Болонський процес: Документи /Уклад.: З.І.Тимошенко, А.М.Грехов, Ю.А.Гапоп, Ю.І.Палеха. – К.: Вид-во Європ.ун-ту, 2004. – 169 с.
- ✓ Бондаренко Н., Ярмолук А. Концепція вивчення української мови в 5-11 класах загальноосвітньої школи з російською мовою навчання: Українська мова і література в школі, 2002. – №5. – С. 43 - 51 .
- ✓ Вашуленко М.С. Педагогічна спадщина Сухомлинського у контексті сучасності // Педагогічна газета. - №2. – 2004. - С.2.

Теми рефератів

1. Аналітичне опрацювання інформації наукового джерела
2. Компресія як членування наукового тексту.
3. Мова права як окремий стильовий різновид української літературної мови.

Література

1. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019.
2. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
3. Онуфрієнко Г.С. Науковий стиль української мови. К., 2006. С.33-279
4. Семеног О. М. Культура наукової української мови. К., 2010. С.37-47.
5. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посіб. К., 2018. С.31-41
6. Шевчук С.В. Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням: Підручник. К., 2011. С.532-572, 598-623

ТЕМА № 4

ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМИ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Семінарське заняття № 2

Форми впровадження результатів наукового дослідження

Навчальна мета заняття: сформувати знання про способи впровадження результатів наукового дослідження та особливості їх використання у процесі дослідження.

Час проведення – 2 години

Навчальні питання:

1. План
2. Конспект як самостійний вторинний текст
3. Функції анотації

4. Сутність реферату
5. Тези первинні і вторинні

Методичні вказівки до навчальних питань

Під час опрацювання *першого питання* треба розкрити суть терміну «конспектування». Конспектування – універсальна форма запису первинного тексту, що допомагає відпрацювати уміння лаконічно і чітко викласти зміст власними словами, при потребі швидко його відновити, доповнити, аргументувати, а також відшліфувати уміння точно мислити і говорити, вибирати лаконічну форму, обдумувати прочитаний матеріал. Існують два різних способи конспектування – безпосереднє і опосередковане (опосередковане). Безпосереднє конспектування - це запис у скороченому вигляді суті інформації по мірі її викладу. Воно використовується під час доповіді, лекції або в ході семінару, у такому випадку цей спосіб виявляється єдино можливим. Розгляньте особливості кожного з видів конспектування (стислий, докладний, змішаний). Для швидкості та зручності в конспекті можуть подаватися графічні скорочення. Не слід зловживати скороченням слів, а якщо скорочувати їх, то за загальними правилами. Отже, слід звернути увагу на основні правила скорочення слів.

Під час опрацювання *другого питання* акцентуйте увагу на характеристиці анотації та її функціях. Від інших вторинних текстів анотації відрізняються максимальною компактністю (до 500 друкованих знаків) і лаконічністю: анотація подає загальне уявлення про зміст першоджерела, але не розкриває подробиць змісту. У ній наводяться найважливіші питання роботи, викладається її зміст і дається оцінка. Анотація допомагає під час добору й вивчення літератури з будь-якого питання, скорочує час на ознайомлення із змістом самої праці. Анотація зазвичай складається з трьох частин. У першій частині формулюється основна тема дослідження, подаються вихідні дані джерела (назва, жанр, автор, місце і рік видання, структура, обсяг, ілюстрації); у другій частині перераховуються (називаються) основні положення, проблеми опрацьованого джерела (можна за розділами, главами, параграфами). У заключній частині анотації вказується актуальність і адресат книги або статті. Пам'ятайте, що показниками рівня якості анотації є стислість і точність інформації про першоджерело, а також оформлення відповідно до чинних мовних норм.

У *третьому питанні* акцентується увага на реферуванні як аналітико-синтетичному опрацюванні наукового джерела (статті, монографії), тобто аналізі документу, його основних положень, фактів, результатів, висновків. У порівнянні з анотуванням реферування є більш досконалим методом обробки інформації: якщо в анотації приводиться лише короткий перелік питань, що розглядаються, то в рефераті викладається сутність питань та наводяться найважливіші висновки. Пам'ятайте! Цей жанр не передбачає проведення практичних досліджень. Зміст матеріалу має бути логічним, виклад матеріалу носить проблемно-пошуковий характер. Взагалі, зміст реферату повинен відображати: знання сучасного стану проблеми; обґрунтування обраної теми;

використання відомих результатів і фактів; повноту використаних джерел, посилання на роботи вчених, що займаються даною проблемою; актуальність поставленої проблеми; матеріал, що підтверджує наукове, або практичне значення в даний час.

У *четвертому питанні* розглядається вимоги до вилучення основної інформації тексту-джерела у вигляді положень-тез. Згадайте! Тези мають строго нормативну змістово-композиційну структуру: а) назва, яка відображає головну ідею; б) преамбула (актуальність і ступінь розробленості проблеми); в) основні тези-положення (обґрунтування, докази на користь проблеми, яку досліджує автор тексту); г) заключні тези (основні результати, перспективи). Тези можуть бути первинними і вторинними.

Зверніть увагу! На відміну від відповідного пункту плану теза не просто дає назву структурній частині тексту, а містить головну думку, розкриває суть даного питання.

Рекомендований обсяг тез становить 2-3 сторінки машинописного тексту через 1,5-2 інтервали. Укладають тези після поглибленого й аналітико-критичного читання тексту статті, доповіді, складання відповідного плану і виписок.

Питання для обговорення

1. У чому відмінність безпосереднього конспектування від опосередкованого?
2. У чому суть селективного конспекту?
3. Назвіть графічні засоби оформлення конспекту.
4. Які мовні засоби характерні для анотації?
5. За якими критеріями може бути оцінений реферат?

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

Завдання 1. Напишіть анотацію до своєї наукової роботи або до одного з її розділів, використовуючи мовні кліше, запропоновані в таблиці.

Завдання 2. Самостійно оберіть опубліковані тези за напрямом вашої наукової розвідки. Складіть до них план. Напишіть ключові слова до цієї роботи.

Завдання 3. До якого типу можуть належати реферати на запропоновані нижче теми:

- ✓ Теорія управління в трактаті М. Макіавеллі «Державець»
- ✓ Специфіка української політики 90-х років XX ст.
- ✓ Картель як економічне явище в сучасному світі
- ✓ Розвиток глобалізації: причини й наслідки
- ✓ Концепція правової держави Б. Кістяківського в працях Зоряни Гоменюк.

Напишіть короткий план для будь-яких двох рефератів різного типу.

Завдання 4. Напишіть різні види планів до рефератів на теми:

- ✓ Взаємовплив політики й економіки в Україні в 90-і роки
- ✓ Застосування японських систем менеджменту в американських компаніях
- ✓ Трудова міграція молоді в сучасній Україні
- ✓ Мотивація викладачів ЗВО й причини добровільних звільнень

- ✓ Методи управління персоналом
- ✓ Екстремальні види спорту в житті сучасної молоді людини
- ✓ Проблема бідності в сучасному світі.

Теми рефератів

1. Аналітичне опрацювання інформації наукового джерела
2. Компресія як членування наукового тексту.
3. Анотування і реферування наукових текстів.

Література

1. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019.
2. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
3. Онуфрієнко Г.С. Науковий стиль української мови. К., 2006. С.33-279
4. Семенов О. М. Культура наукової української мови. К., 2010. С.37-47.
5. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посіб. К., 2018. С.31-41
6. Шевчук С.В. Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням: Підручник. К., 2011. С.532-572, 598-623

ТЕМА № 5

НАУКОВА СТАТТЯ ЯК ЖАНР НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ, ФОРМИ ТА МОВИ НАУКОВОЇ СТАТТІ

Семінарське заняття № 1

Наукова стаття як жанр наукової літератури

Навчальна мета заняття: закріпити знання про способи впровадження результатів наукового дослідження та особливості їх використання у процесі написання наукових статей.

Час проведення – 2 години

Навчальні питання:

1. Наукова публікація
2. Наукова стаття як візуальне вираження мисленнєвої діяльності
3. Основні етапи роботи над статтею

Методичні вказівки до навчальних питань

У *першому питанні* зробіть аналіз комунікативних вимог до наукових публікацій. Публікації відображають основний зміст, новизну наукового дослідження і фіксують завершення певного етапу дослідження або роботи в цілому. Крім того, публікації забезпечують первинною науковою інформацією суспільство, сповіщають наукове співтовариство про появу нового наукового знання і передають індивідуальний результат у загальне надбання. Згадайте

класифікацію наукових публікацій.

Опрацьовуючи *друге питання*, зверніть увагу на те, що у словниково-довідковій літературі науковою статтею називають один із видів наукових публікацій, де подаються кінцеві або проміжні результати дослідження, накреслюються перспективи наступних напрацювань.

За змістом наукові статті поділяються на: власне наукові, науково-популярні, науково-навчальні, науково-методичні, науково-публіцистичні. За кількістю авторів наукові статті бувають: одноосібні, колективні. Пригадайте види наукових статей за відношенням до проблеми, за структурою, за новизною, за роллю в атестації автора.

Пам'ятайте! Наукову статтю готуємо з дотриманням чинних вимог ВАК України та відповідних методів: конструктивно-синтетичного (для початкового варіанту; накопичення матеріалу; складання плану, системи доказів); критико-аналітичного (для уточнення, шліфування окремих частин, фраз, доповнень).

Текст статті розглядається у трьох аспектах: змістовому (про що йдеться), структурному (яка композиція), прагматичному (яке його призначення, з якою метою це було написано, сказано, повідомлено).

Пригадайте типи інформації: змістовно-фактуальна; змістовно-концептуальна; змістовно-підтекстова.

Під час обговорення *третього питання* слід з'ясувати основні етапи роботи над статтею. Наукова робота над статтею передбачає: 1. постановку проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; 2. аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття; 3. формулювання цілей статті (постановка завдання); 4. виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; 5. висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Зверніть увагу на вказівки О.М. Семеног, яка радить, щоб заголовок був коротким, лаконічним, однозначним, конкретним і відповідав основній проблемі. Компоненти назви мають "пронизувати" увесь науковий текст, отже, чітко продумуйте, на чому саме хочете сконцентрувати увагу читача, визначте межі теми та обсяги наукової інформації, яка буде представлена у статті. Проблема заголовка цілком очевидно пов'язана з проблематикою тексту. Заголовок обмежує текст, наділяє його завершеністю, підпорядковує певному задуму. Саме заголовок має властивість зв'язувати всі частини тексту. Зверніть увагу на найбільш поширені недоліки наукових статей та мовні стандарти-кліше для написання наукової статті.

Питання для обговорення

1. Що таке стаття як жанр? Що таке наукова стаття? Назвіть особливості структури наукової статті.
2. Назвіть мовні кліше, які використовуються в науковій статті.

3. Як здійснюється самоконтроль виконаної роботи на змістовому, логічному, мовностилістичному рівнях?
4. Які існують критерії оцінки наукового твору?

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

Завдання 1. Виберіть найбільш вдале перше речення для наступного абзацу. Чи можна вважати його топікальним і чому?

- ✓ У той же час криза позбавила наше суспільство багатьох ілюзій.
- ✓ Із початку 1999 року українська економіка демонструє позитивну динаміку розвитку.
- ✓ Причини фінансової кризи добре відомі.
- ✓ Це означає, що в такому стані українська економіка повільно зростатиме.
- ✓ Найбільш помітно криза вплинула на фінансову систему України.

Під час проведення політики жорсткого обмеження зростання грошової пропозиції, що дозволяє знизити інфляцію й стабілізувати курс гривні, збереглися м'які бюджетні обмеження, які долалися шляхом швидкого нарощування державного боргу. Можна говорити й про несприятливу кон'юнктуру світових цін, про колосальні диспропорції, успадковані від радянської економіки, про низьку конкурентоспроможність української промисловості, про неготовність людей і підприємств до роботи в ринкових умовах. Проте зрозуміло, що криза 1998 року стала наслідком непослідовної економічної політики, політики компромісів, націленої насамперед на зняття поточної напруги й постійного відкладання рішень щодо структурної перебудови економіки.

Завдання 2. Допишіть речення, яке б допомогло поєднати перше й подальші. Чітко сформулюйте тему.

Розвиток суспільства, а також культурно-історичні факти доводять нам, що в суспільстві панувала ідеологія, яка розглядала чоловіка як «годувальника» сім'ї. Але різке зростання показників жіночої зайнятості на ринку праці в 1960 році дозволило ученим зробити висновок про те, що така ситуація призведе до збільшення рівності у внутрішньо сімейних стосунках. Адже внутрішні сімейні стосунки мають величезне гендерне навантаження, тобто визначають модель взаємодії чоловіка й дружини.

Завдання 3. Абзац має бути тематично цілісним, логічно й граматично правильним. Чи потребує наведений нижче абзац редагування?

Розрив між юридично закріпленими соціальними зобов'язаннями держави й тими фінансовими ресурсами, які можуть бути спрямовані на їх виконання, неухильно зростає. До зобов'язань епохи соціалізму додалися популістські зобов'язання епохи демократії, зокрема й заходи, що були ухвалені після кризи 1998 року на федеральному, регіональному й муніципальному рівнях. «Соціальна держава», записана в Конституції, у реальності є «віртуальною соціальною державою», оскільки через нестачу фінансування жодна з його соціальних функцій не реалізується відповідно до закону. Це веде до послаблення авторитету державної влади.

Завдання 4. Допишіть останнє речення абзацу.

Обов'язковою умовою успіху політики є чітке розуміння обмежень, з якими доведеться стикатися під час розв'язання стратегічних завдань. До найсуттєвіших з них належить нестійкість політико-економічної ситуації. Темпи інфляції знизилися до 20 % річних, курс гривні стабілізувався, але головною передумовою цього стала сприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура. Якщо ситуація на світових ринках зміниться, наявна стабільність економіки розсиплеться, як картковий будинок.

Теми рефератів

1. Категорія інформативності як обов'язкова ознака наукової статті.
2. Сучасні методи написання статті.
3. Механізми впливу на читача.
4. Резюме-висновки як текст вторинної інформації.
5. Рецензія та її функції.

Література

1. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019.
2. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
3. Онуфрієнко Г.С. Науковий стиль української мови. К., 2006. С.33-279
4. Семеног О. М. Культура наукової української мови. К., 2010. С.37-47.
5. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посіб. К., 2018. С.34-41
6. Шевчук С.В. Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням: Підручник. К., 2011. С.532-572, 598-623

ТЕМА № 5

НАУКОВА СТАТТЯ ЯК ЖАНР НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ, ФОРМИ ТА МОВИ НАУКОВОЇ СТАТТІ

Семінарське заняття № 2

Вимоги до змісту, форми та мови наукової статті

Навчальна мета заняття: закріпити знання про способи впровадження результатів наукового дослідження та особливості їх використання у процесі написання наукових статей.

Час проведення – 2 години

Навчальні питання:

1. Основні вимоги до наукової статті.
2. Правила оформлення наукових статей
3. Наукова рецензія і науковий відгук.

Методичні вказівки до навчальних питань

Під час обговорення *першого питання* слід з'ясувати основні етапи роботи над статтею. Наукова робота над статтею передбачає: 1. постановку проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; 2. аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття; 3. формулювання цілей статті (постановка завдання); 4. виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; 5. висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

Зверніть увагу на вказівки О.М. Семеног, яка радить, щоб заголовок був коротким, лаконічним, однозначним, конкретним і відповідав основній проблемі. Компоненти назви мають "пронизувати" увесь науковий текст, отже, чітко продумуйте, на чому саме хочете сконцентрувати увагу читача, визначте межі теми та обсяги наукової інформації, яка буде представлена у статті. Проблема заголовка цілком очевидно пов'язана з проблематикою тексту. Заголовок обмежує текст, наділяє його завершеністю, підпорядковує певному задуму. Саме заголовок має властивість зв'язувати всі частини тексту. Зверніть увагу на найбільш поширені недоліки наукових статей та мовні стандарти-кліше для написання наукової статті.

Далі акцентується увага на правилах оформлення наукових публікацій. Кожен дослідник прагне довести результати своєї праці до читача. Підготовка публікації — процес індивідуальний. Одні вважають за необхідне лише стисло описати хід дослідження і детально викласти кінцеві результати. Інші — поступово висвітлюють етап за етапом. Перший варіант викладу розрахований на порівняно вузьке коло фахівців і використовується під час написання монографії, статті. Другий є доречнішим у разі написання дисертації. Він дозволяє краще оцінити здібності науковця до самостійної науково-дослідної роботи, глибину його знань та ерудицію. Суттєву допомогу в підготовці публікацій має надати володіння дослідником певними методичними прийомами викладу наукового матеріалу, а саме: послідовним, цілісним і вибіркоким. Зверніть увагу на правила і вимоги до літературної правки.

У *наступному питанні* зверніть увагу на різницю між рецензією і відгуком. Рецензія — це критична оцінка того чи іншого різновиду творчої роботи: наукової праці, художнього твору, вистави, кінофільму, публікації у фаховому журналі тощо. Відгук — це стисла форма письмової оцінки наукової роботи (курсового, дипломного, магістерського, кандидатського чи докторського дослідження).

Пам'ятайте, наукова рецензія виконує функції інформування, тобто ознайомлення з науковим твором (або кількома творами) й оцінювання та осмислення у науковому соціумі певного наукового знання. Окрім того, сьогодні виділяється також і прагматична та рекламна функції рецензії, якщо необхідно зацікавити аналізованим твором потенційних читачів.

Автором рецензії зазвичай є фахівець тієї ж галузі або спорідненої, до якої належить і рецензована наукова стаття, монографія, підручник і навчальний посібник, кваліфікаційна робота чи дисертація.

Основні тематичні блоки рецензії: автор, уявний адресат, зміст, призначення. Основні елементи рецензії: об'єкт і предмет аналізу; актуальність теми; короткий зміст; формулювання основної тези; загальна оцінка; недоліки, пропозиції, побажання; висновки.

Об'єктом оцінювання служать насамперед: повнота, глибина, всебічність розкриття теми; новизна та актуальність поставлених завдань і проблем; коректність аргументації і системи доказів; достовірність результатів; переконливість висновків.

Пам'ятайте! Особливість рецензії полягає й в умінні рецензента спілкуватися, вести уявний діалог з автором твору або читачами. Ця робота є доволі складною, відповідальною і вимагає від рецензента, окрім достатнього вільного часу, не тільки високого професіоналізму, а й сформованості та досконалості багатьох практичних умінь і навичок для забезпечення об'єктивності, якості, ґрунтовності й переконливості оцінювання.

Питання для обговорення

1. Чому вибір заголовка надважливий для наукової публікації?
2. Яка різниця між рецензією і відгуком?

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

Завдання 1. Уведіть подані джерела до списку літератури, що розташований нижче. Оформіть ці роботи згідно з використанням у ньому стандартом.

- ✓ Галажинський Е. В. Психологічні підстави для вивчення повноти й якості процесів самореалізації особистості. Психологічний журнал, № 24, 2006. С. 70-76.
- ✓ Іноземцев В. Л. Інформаційна економіка й трансформація власності. «Фінансист», № 7, 2000. С.49-51.
- ✓ Drucker P. F. The Landmarks of Tomorrow. Heinemann: London. 2004.
- ✓ Kelloway K., Barling J. Knowledge work as organizational behaviour. International Journal of Management Reviews. 2000. № 2 (3). С. 287-304.
- ✓ Лобанов К. Н., Москаленко С. А. К вопросу административной ответственности несовершеннолетних. Проблемы правоохранительной деятельности. 2015. № 1. С. 48–53.
- ✓ Чернецький О. Л. Поняття та особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх: теоретико-правові питання. Форум права. 2008. № 1. С. 439–444. URL: <http://nbuv.gov.ua/j-pdf/>.

Література

1. Адміністративна відповідальність в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. А. Т. Комзюка. 2-ге вид. Харків : Ун-т внутр. справ, 2001. 112 с.
2. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Ю. П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 543 с.

3. Баранова А. Д., Дорофеева Ж. П., Меньяло Д. В. Особенности административной ответственности несовершеннолетних. *Философия права*. 2015. № 4 (71). С. 80–83.
4. Бельский К. С. Административная ответственность: генезис, основные признаки, структура. *Государство и право*. 1999. № 12. С. 12–20.
5. Ковальчук Ю. І. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх. *Право України*. 2003. № 6. С. 111–114.
6. Левенець Ю. О. Поняття адміністративної відповідальності. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2012. Вип. 3. С. 54–62.
7. Літошенко О. С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2004. 16 с.
8. Міщук І. В., Алексейчук О. А. Проблемні аспекти механізму притягнення неповнолітнього до адміністративної відповідальності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 314–316.
9. Муратова Д. Б., Найчук Г. О. Деякі проблемні питання адміністративної відповідальності неповнолітніх. *Науковий огляд*. 2017. № 6 (38). URL: <http://oaji.net/articles/2017/797-1502027116.pdf> (дата звернення: 21.05.2019).
10. Надобко С. В. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про банки і банківську діяльність : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 198 с.
11. Ткаля О. Проблеми та перспективи адміністративного впливу, що застосовується до неповнолітніх. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 125–129.
12. Щукін О. М. До питання концептуалізації поняття адміністративної відповідальності. *Юридичний вісник*. 2014. № 3 (32). С. 73–78.

Завдання 2. Допишіть речення, яке б допомогло поєднати перше й подальші. Чітко сформулюйте тему.

Розвиток суспільства, а також культурно-історичні факти доводять нам, що в суспільстві панувала ідеологія, яка розглядала чоловіка як «годувальника» сім'ї. Але різке зростання показників жіночої зайнятості на ринку праці в 1960 році дозволило ученим зробити висновок про те, що така ситуація призведе до збільшення рівності у внутрішньо сімейних стосунках. Адже внутрішні сімейні стосунки мають величезне гендерне навантаження, тобто визначають модель взаємодії чоловіка й дружини.

Завдання 3. Абзац має бути тематично цілісним, логічно й граматично правильним. Чи потребує наведений нижче абзац редагування?

Розрив між юридично закріпленими соціальними зобов'язаннями держави й тими фінансовими ресурсами, які можуть бути спрямовані на їх виконання, неухильно зростає. До зобов'язань епохи соціалізму додалися популістські зобов'язання епохи демократії, зокрема й заходи, що були ухвалені після кризи 1998 року на федеральному, регіональному й муніципальному рівнях. «Соціальна держава», записана в Конституції, у реальності є «віртуальною соціальною державою», оскільки через нестачу фінансування жодна з його

соціальних функцій не реалізується відповідно до закону. Це веде до послаблення авторитету державної влади.

Завдання 4. Текст містить дві теми. Розташуйте речення так, щоб структура тексту стала зрозумілою. Розділіть текст на два абзаци.

Традиційно вважається, що успіх японської моделі управління полягає в тривалих тренінгах. Наприклад, усі працівники регулярно, протягом життя проходять різноманітні курси підвищення кваліфікації. Тобто культуру японських компаній можна охарактеризувати як спрямовану й повністю орієнтовану на розвиток людських ресурсів. Через вищезгадані причини керівництво компаній навіть не сумнівається в доцільності інвестицій у численні, іноді дуже витратні тренінги, оскільки в цьому випадку вони впевнені, що працівники не захочуть звільнитися з організації. Тому витрати на навчання співробітників розглядаються як інвестиції.

Завдання 5. Допишіть останнє речення абзацу.

Обов'язковою умовою успіху політики є чітке розуміння обмежень, з якими доведеться стикатися під час розв'язання стратегічних завдань. До найсуттєвіших з них належить нестійкість політико-економічної ситуації. Темпи інфляції знизилися до 20 % річних, курс гривні стабілізувався, але головною передумовою цього стала сприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура. Якщо ситуація на світових ринках зміниться, наявна стабільність економіки розсиплеться, як картковий будинок.

Завдання 6. Назвіть логічні, граматичні, лексичні особливості, що ускладнюють розуміння змісту цього абзацу?

Попит на стабільність залишається найважливішою складовою громадських запитів. Проте короткострокова стабілізація й довгострокова стабільність – це не одне й те ж. Послідовна централізація влади, яка є рятувальним засобом на тлі хронічної нестабільності, є не найкращим рішенням, коли йдеться про послідовний розвиток. Довгострокова стабільність, навпаки, вимагає збалансованості й ускладнення механізмів узгодження та ухвалення рішень. Стабільність у тому розумінні й інституціональному оформленні, які вона отримала в 2000-і роки, більше не відповідає інтересам й очікуванням суспільства, стає для нього тягарем, блокує розвиток.

Теми рефератів

1. Категорія інформативності як обов'язкова ознака наукової статті.
2. Сучасні методи написання статті.
3. Механізми впливу на читача.
4. Резюме-висновки як текст вторинної інформації.
5. Рецензія та її функції.

Література

1. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019.

2. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
3. Семенов О. М. Культура наукової української мови. К., 2010. С.37-47.
4. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посіб. К., 2018. С.34-41
5. Шевчук С.В. Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням: Підручник. К., 2011. С.532-572, 598-623

ТЕМА № 6

СТРУКТУРА ДИСЕРТАЦІЇ

ПОШУК ТА ОБРОБЛЕННЯ НАУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Семінарське заняття № 1

Структура дисертації

Навчальна мета заняття: виробити вміння і навички у структуруванні наукових робіт

Час проведення – 2 години

Навчальні питання:

1. Структура дисертації.
2. Вимоги до розділів

Методичні вказівки до навчальних питань

Оскільки дисертація є кваліфікаційною працею, її оцінюють не лише за теоретичною, науковою цінністю, актуальністю теми і практичним значенням здобутих результатів, але й за рівнем виконання тих вимог, які МОН України ставить до змісту, структури дисертації та її оформлення.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії (кандидата наук) готується державною мовою у вигляді спеціально підготовленої наукової праці на правах рукопису та в електронній формі. За бажанням здобувача дисертація може бути перекладена англійською мовою або іншою мовою, пов'язаною з предметом дослідження, з поданням перекладу до спеціалізованої вченої ради.

Потрібно з'ясувати, які структурні складові вона повинна мати. Правила оформлення титульного аркуша. Компоненти вступу: постановка проблеми, її актуальність; науково-практичне значення того, що досліджуватиметься в основній частині. Аналіз останніх публікацій, в яких започатковано розв'язання означеної проблеми і на які спирається автор. Основна частина роботи. Основні розділи основної частини наукової роботи (описовий, аналітичний). Основна частина дисертації – це головний її підрозділ, який розкриває зміст дослідження. Вона складається із розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Кожен розділ розпочинають з нової сторінки. Основному тексту кожного

розділу може передувати передмова зі стислим оглядом публікацій і раніше проведених досліджень.

Зверніть увагу, що огляд слід систематизувати в певній логічній послідовності, тому перелік робіт та їх критичний аналіз не обов'язково подавати в хронологічному порядку. Загальний обсяг огляду літератури не повинен перевищувати 20 % обсягу основної частини дисертації. Висновки – це синтез накопиченої в основній частині наукової інформації, тобто послідовний, логічний, чіткий виклад головних результатів дослідження. У висновках слід наголосити на тому, що мету дослідження досягнуто, а всі поставлені завдання вирішено. Висновки повинні бути новими й оригінальними в певній галузі.

Дисертації як кваліфікаційні роботи повинні мати не лише високий рівень змісту, відповідну структуру, але й правильне оформлення. Які вимоги висуває МОН України до оформлення дисертації.

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

Завдання 1. Користуючись різними онлайн-сервісами: а) перевірте власні тексти на плагіат (тези, статті, есе); б) порівняйте відсоток унікальності тексту на різних сервісах.

Завдання 2. Укладіть бібліографію (до 20 джерел) до тем таких наукових робіт:

- ✓ Держава як суб'єкт управління загальними процесами;
- ✓ Право особи на невтручання в особисте та сімейне життя;
- ✓ Розвиток комунікативної культури майбутніх адміністративних менеджерів;
- ✓ Історія становлення й розвитку юридичної термінології в Україні та за кордоном;
- ✓ Розвиток культури фахового мовлення майбутніх педагогів вищої школи.

Завдання 3. Виправте помилки в бібліографії:

- ✓ Наслідки глобалізації (лінгвістичний аспект). Ажнюк Б. // Урок української, 2001, № 1 – С. 58 - 60.
- ✓ С. П. Бевзенко Українська діалектологія: Збірник вправ і завдань. - "Вища школа", К., Одеса: Гол. вид-во видавн. об'єдн. 1987. – 127 с.
- ✓ Болонський процес: Документи /Уклад.: З.І.Тимошенко, А.М.Грехов, Ю.А.Гапоп, Ю.І.Палеха. – К.: Вид-во Європ.ун-ту, 2004. – 169 с.
- ✓ Бондаренко Н., Ярмолук А. Концепція вивчення української мови в 5-11 класах загальноосвітньої школи з російською мовою навчання: Українська мова і література в школі, 2002. – №5. – С. 43 - 51 .
- ✓ Вашуленко М.С. Педагогічна спадщина Сухомлинського у контексті сучасності // Педагогічна газета. - №2. – 2004. - С.2.

Завдання 4. Оформіть відповідно до державного стандарту посилання на статтю Катерини Городенської «Правильно визначаєте календарні межі», опубліковану в 3 номері журналу «Українська мова» за 2005 рік. Необхідні реквізити допишіть.

Література

1. Вахонєва Т. М. Плагіат як різновид порушення авторських прав за

- законодавством України *Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції і охорони права власності*: другі юридичні читання: [збірник наукових праць] / за ред. В. В. Галуцька. Тернопіль-Київ-Херсон, 2011.
2. Кармазін В. Я Цивільно-правові способи захисту авторського права і суміжних прав. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 3, С. 8–12.
 3. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019.
 4. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
 5. Ульянова Г. О. Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату (проблеми теорії): монографія. Одеса, 2015
 6. Шишка Р. Б. Плагіат та його прояви і небезпеки. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 170-176.

ТЕМА № 6

СТРУКТУРА ДИСЕРТАЦІЇ

ПОШУК ТА ОБРОБЛЕННЯ НАУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Семінарське заняття № 2

Пошук наукової інформації

Навчальна мета заняття: відпрацювати сучасні прийоми пошуку та обробки наукової інформації

Час проведення – 2 години

Навчальні питання:

1. Аналіз первинної інформації з теми дослідження.
2. Аналіз вторинної інформації з теми дослідження.

Методичні вказівки до навчальних питань

У першому питанні важливо зрозуміти, що для успішного виконання наукової роботи потрібно здійснювати пошук необхідної інформації. Інформаційний пошук — це вияв, відбір та аналіз літератури за певними ознаками. Інформаційний пошук здійснюється не для запозичення матеріалу, а для обдумування знайденої інформації і вироблення власної концепції, що може стати самостійною публікацією автора. Яка різниця між первинною і вторинною інформацією? Назвіть основні бібліотечні ресурси науково-юридичних досліджень. Які особливості електронного пошуку наукової інформації. Згадайте сучасні пошукові системи наукової інформації. Мільйони людей користуються мережею для оперативного пошуку інформації, перевірки та спілкування. І все ж вона не є універсальною заміною бібліотеки, оскільки має низку недоліків. Яких? Зупиніться на поняттях «авторитетні» та «неавторитетні» джерела.

Далі акцентується увага на практичних прийомах роботи з науковою літературою. Уміти працювати з книгою – це означає швидко розбиратися в її структурі, правильно оцінювати і фіксувати в зручній формі все, що здається цікавим і потрібним, для виконання наукового дослідження.

Вважається, що вивчення літератури з обраної теми слід починати із загальних робіт, щоб мати уявлення щодо основних питань, близьких до теми дослідження, а потім вести пошук нових видань спеціальної літератури.

При чому на першому етапі слід охопити якомога більше джерел, а потім поступово «відсіювати» зайві видання. Однак продуктивнішою є методика, за якою від самого початку роботи свідомо обмежується коло джерел, а вивчення починається саме з тих, що мають безпосереднє відношення до теми наукового дослідження. Як показує досвід, надмірне коло джерел інформації на довгий час гальмує вирішення конкретної наукової проблеми.

Особливо важлива власна організація роботи, яка повинна відповідати головній ідеї наукової організації праці – максимальний ефект при мінімальній витраті часу. Це означає, що в будь-якій праці необхідно відпрацювати такі методи, які б дозволили виконати то й же обсяг робіт за більш короткий відрізок часу. Навчитись раціональному використанню свого бюджету часу однаково важливо і студенту і науковому досліднику. Вивчення наукових джерел інформації можна поділити на етапи. Проаналізуйте їх.

Питання для обговорення

1. Основні бібліотечні ресурси науково-юридичних досліджень.
2. Сучасні пошукові системи наукової інформації.

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

1. Дайте визначення поняттю «наукова інформація».
2. Назвіть види та ознаки наукової інформації.
3. Охарактеризуйте поняття «інформаційний пошук».
4. Окресліть теми інформаційного пошуку, його хронологічні, мовні й географічні межі.
5. Визначте склад, зміст і характер первинних та вторинних джерел інформації.
6. Що розуміють під поняттям «документальний фонд наукової інформації»?
7. Як відбувається бібліографічний пошук інформації?
8. Які групи спеціалізованих соціальних мереж Вам відомі? Назвіть переваги кожної.
9. Назвіть етапи накопичення наукової інформації.

Теми рефератів

1. Електронні ресурси бібліотек як засіб інтеграції до світового науково-комунікаційного простору.
2. Стилi цитування та посилання в сучасних наукових роботах.

Література

1. Вахонєва Т. М. Плагіат як різновид порушення авторських прав за законодавством України *Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції і охорони права власності: другі юридичні читання: [збірник наукових праць]* / за ред. В. В. Галунька. Тернопіль-Київ-Херсон, 2011.
2. Кармазін В. Я Цивільно-правові способи захисту авторського права і суміжних прав. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 3, С. 8–12.
3. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019.
4. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
5. Ульянова Г. О. Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату (проблеми теорії): монографія. Одеса, 2015
6. Шишка Р. Б. Плагіат та його прояви і небезпеки. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 170-176.

Семінарське заняття № 3 Оброблення наукової інформації

Навчальна мета заняття: відпрацювати сучасні прийоми пошуку та обробки наукової інформації

Час проведення – 2 години

Навчальні питання:

1. Практичні прийоми для оброблення наукової літератури
2. Методика читання наукової літератури
3. Цитування

Методичні вказівки до навчальних питань

Особливо важлива власна організація роботи, яка повинна відповідати головній ідеї наукової організації праці – максимальний ефект при мінімальній витраті часу. Це означає, що в будь-якій праці необхідно відпрацювати такі методи, які б дозволили виконати то й же обсяг робіт за більш короткий відрізок часу. Навчитись раціональному використанню свого бюджету часу однаково важливо і студенту і науковому досліднику. Вивчення наукових джерел інформації можна поділити на етапи. Проаналізуйте їх.

Методика читання наукової літератури дещо інша ніж художньої. Є «швидке» і «повільне» читання: побіжний огляд змісту книги або ретельне опрацювання. Зупиніться на відмінностях цих методик та функціях, які вони виконують

Ведення записів при читанні літератури є обов'язковим, воно сприяє кращому засвоєнню прочитаного. Головне – зафіксувати уявлення про дане

джерело інформації і по можливості передбачити майбутню потребу в даних, які містяться в книзі і в межах розумного взяти із неї все, що може знадобитися в подальшій роботі.

Існують практичні прийоми, які спрямовані на те, щоб записи в процесі читання відбирали найменше часу і щоб потім ними можна було легко скористатися. Які групи знаків застосовуються при цьому?

Особливою формою фактичного матеріалу є цитати – дослівний уривок твору, чийсь вислів, що органічно вписується в текст наукової праці як підтвердження чи заперечення певної думки. Тут потрібна особлива старанність, бо будь-яка недбалість у виписках даних обертається втратою додаткового часу на уточнення думки автора. Часто окремі думки передаються своїми словами без дослівного виписування цитат. Під час цитування джерел слід дотримуватись правил. Назвіть і проаналізуйте їх. Якщо наукова публікація була прочитана уважно, і зміст її науковцем був досягнутий, то його легко відновити в оперативній пам'яті за допомогою ознайомлення з одним із чотирьох видів «вижимки». Які? Яка роль посилань у тексті, їх кількість і потреба. Вимоги до посилань. Цитування. Види цитат: цитати-тези або докази; цитати-аргументи. Загальні вимоги до цитування. Цитування з першоджерел. «Непряме» та «некоректне цитування» з наукових джерел.

Питання для обговорення

1. Які існують правила цитування?
2. Чим правомірне запозичення відрізняється від неправомірного?
3. У чому різниця між компіляцією і плагіатом

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

1. Охарактеризуйте форми ведення робочих записів.
2. Поясніть наявні концепції написання літературного огляду.
3. Назвіть вимоги до оформлення наукових джерел.

Теми рефератів

1. Методика «швидкого читання» наукової літератури.
2. Стили цитування та посилання в сучасних наукових роботах.
3. Плагіат: проблеми виявлення та засоби попередження.
4. Цивільно-правові способи захисту авторського права

Література

1. Вахонєва Т. М. Плагіат як різновид порушення авторських прав за законодавством України *Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції і охорони права власності: другі юридичні читання: [збірник наукових праць]* / за ред. В. В. Галунька. Тернопіль-Київ-Херсон, 2011.
2. Кармазін В. Я Цивільно-правові способи захисту авторського права і суміжних прав. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 3, С. 8–12.

3. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019.
4. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
5. Ульянова Г. О. Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату (проблеми теорії): монографія. Одеса, 2015
6. Шишка Р. Б. Плагіат та його прояви і небезпеки. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 170-176.

ТЕМА № 7 КУЛЬТУРА НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ. ФОРМИ УСНОЇ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Семінарське заняття № 1 Культура наукової комунікації

Навчальна мета заняття: сформувати уявлення про спілкування як основу професійної діяльності науковця.

Час проведення – 2 годин

Навчальні питання:

1. Предмет та функції наукової комунікації.
2. Індивідуальний мовний стиль.

Методичні вказівки до навчальних питань

У *першому питанні* розглядається поняття «наукова комунікація». Наукова комунікація є необхідною умовою здорового розвитку науки. Для характеристики наукової комунікації часто використовують термін «дискурс», під яким розуміють не вільну розмову, під час якої співрозмовники не думають про дотримання правил спілкування, а діалог, що ведеться за допомогою аргументів та дає змогу виявити загальнозначуще, нормативне у висловленнях.

Наукова комунікація – це діалог, який досяг відомої стадії зрілості. В ідеалі дискурс - це зразок, модель вироблення комунікативної компетентності. Він здійснюється в науковому співтоваристві, якому властиві відкритість і гласність.

Чи можна ототожнювати поняття «наукова комунікація» і «наукове спілкування»? Мова у своєму загальному вияві статична, стабільна, довговічна, належить суспільству, не залежить від конкретних обставин, а мовлення конкретне, активне, динамічне, індивідуальне. Як на мовлення впливає спілкування, ті обставини, в яких реалізує себе адресат й адресант? Назвіть та охарактеризуйте функції наукової комунікації. Комунікація в науці здійснюється обов'язково з приводу чогось. Тому предмет комунікації характеризується інформаційною та мовною формами. З погляду інформації -

предметом комунікації виступають знання, що отримані суб'єктом комунікації в процесі наукового дослідження (узагальнення, аналізу, експерименту). З погляду мови - предметом комунікації виступають тексти (тези, повідомлення, доповідь, дисертація, стаття).

Комунікація в науці здійснюється в трьох формах: письмово, усно і через Інтернет. Для більшості фахівців спілкування складає основу діяльності. Від форми, стилю спілкування, його емоційного забарвлення значною мірою залежить ефективність роботи. Навички, уміння і здатності у сфері спілкування проявляються як основні фахові риси особистості працівника. Подолати труднощі, непорозуміння, які можуть виникнути у процесі професійного спілкування, допоможе знання особливостей спілкування. Які Ви знаєте основні закони спілкування?

У сучасній науці існує розгалужена класифікація спілкування. Які виділяються тональності, моделі, типи спілкування та як вони застосовуються в різноманітних ситуаціях професійного спілкування? Які існують види спілкування? На підставі яких критеріїв їх вирізняють?

Розглядаючи *друге питання*, треба докладно охарактеризувати індивідуальний стиль, зупинитись на факторах (вроджених та набутих), що його формують.

Назвіть невербальні компоненти спілкування, яка їх роль під час комунікації? Які особливості мають невербальні повідомлення? Міміка. Жести. Постава.

Питання для обговорення

1. Які Ви знаєте основні закони спілкування?
2. Що таке «кінесика» «такесика», «проксеміка»?
3. Яких крайнощів повинні уникати комуніканти, надаючи увагу несловесним засобам у міжособистісному спілкуванні?

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

Завдання 1. Назвіть форму комунікативної поведінки в поданому тексті. Який вид логічної аргументації (індукцію, дедукцію чи аналогію) застосовано? Чи скористався комунікант етикетними формулами? Якщо так, то якими (якою)? Складіть цитатний план до тексту.

Шановні діти!

Хочу розказати вам сьогодні одну історію зі свого життя. Колись давно, років 10 тому, була в мене подруга. Вона була хорошою людиною, але мала один недолік – дуже любила брехати. Бувало, розповідає усіякі неймовірні історії, які з нею траплялися, а наступного дня забуває, що казала, і давай придумувати вже щось зовсім інше.

Взаємини з батьками в неї були просто чудові, для всіх дівчина була такою собі «білою та пухнастою». І ось одного разу стався неприємний випадок. Отримали ми з нею на уроці математики по двійці. Дорогою моя подруга обережненько вирвала листочок із ненависною двійкою з щоденника і з гарним настроєм пішла додому...

Минув час. Ми вже й забули про той випадок, як раптово «розгорівся» скандал. Одного дня мама моєї подруги, прибираючи в квартирі, знайшла блокнотик, а в ньому... У ньому моя подруга записувала моменти свого життя – і приємні, і не дуже. Було там і про двійку, і ще багато про що. А найгірше – було там і про мене написано, тож і моя мама дізналася багато чого нового.

Цей випадок не є особливим. Мабуть, у кожного в житті були схожі ситуації. Зробиш щось погане й думаєш: «Нічого, минеться, ніхто ніколи не дізнається». Проте, мабуть, за іронією долі стається так, що не має нічого таємного, що не виявиться.

Отже, я зрозуміла: «Усі таємниці рано чи пізно розкриваються».

Завдання 2. Скажіть, чи коректні такі листи. Виправіть їх у разі необхідності.

Добрий вечір, Інно Петрівно!

Прошу вибачення, що так пізно. Річ у тому, що завтра в нашої групи всього дві пари, одну з яких відмінили 10 хвилин тому, і нам дуже незручно завтра їхати на 14:35 всього на одне заняття. Тому ми хотіли б попередити Вас, що ми завтра не прийдемо, тому що це дуже незручно. Ще раз вибачте, що так пізно, сподіваюся, Ви прочитаєте це повідомлення уранці.

З повагою ІІІ курс.

Вітаю!

Неправда, я переробила роботу. Спеціально учора витратила час! Ваша асистентка Ірина, мабуть, просто не подивилася ВИПРАВЛЕНУ роботу. Я ж не божевільна, щоб брехати викладачеві. Оцінка нуль – це взагалі нічого. А в нас була зроблена робота з Іваном. Чесно поділена навпіл. Я вважаю, що з боку Ірини це необ'єктивно й непедагогічно. Мої товариші, яким теж поставили нулі, мабуть, задоволені станом своєї успішності, раз не пишуть Вам і не намагаються якось це виправити. Я ж не можу так залишити це питання.

Здрастуйте!

З повагою, Ірина Груздьова
ДЗ1.doc

Завдання 3. Прочитайте текст свого виступу з увімкненою функцією голосового набору Google. Від того, наскільки чітко ви вимовлятимете слова, залежить розпізнавання вашої мови. Запам'ятайте слова та імена, які залишилися незрозумілими. Приділіть особливу увагу їх вимові.

Теми рефератів

1. Мовні засоби спонукання (заохочення, висловлювання невдоволення) в науковому спілкуванні
2. Національно-культурна специфіка мовленнєвого етикету
3. Мовний «антиетикет» сучасного науковця

Література

1. Андреева Т., Иванова О. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посіб. К., 2012. С.209-216

2. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019.
3. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
4. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. К., 2006
5. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посіб. К., 2018. С.102-115

ТЕМА № 7 КУЛЬТУРА НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ. ФОРМИ УСНОЇ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Семінарське заняття № 2 Форми наукової комунікації

Навчальна мета заняття: сформувати уявлення про спілкування як основу професійної діяльності науковця.

Час проведення – 2 годин

Навчальні питання:

1. Основні форми наукової комунікації.
2. Культура наукового мовлення

Методичні вказівки до навчальних питань

У *першому питанні* аналізуються особливості сучасних форм наукової комунікації. Інтернет-простір як найважливіший ресурс й унікальний спосіб наукової комунікації. Функції Інтернету: комунікативна, презентаційна, просування, комерційна, довідково-консультаційна, навчальна, дослідницька.

Науковий дискурс. Комунікативна компетентність науковця й особливості її реалізації.

Апробація як критичне оцінювання з боку наукового товариства наукових досліджень здобувача. Основні форми апробації отриманих наукових результатів.

Форми усної наукової комунікації: семінари, конференції, симпозіуми. Диспут і дискусія. Мовні засоби дискутування й аргументації.

У *другому питанні* характеризуються основні аспекти культури наукового мовлення: нормативний, комунікативний, етикетний. Основні жанри усного наукового мовлення: доповідь, лекція, короткий виступ під час дискусії, наукове повідомлення. Мовні риси жанрів усного наукового мовлення.

Специфіка академічних жанрів наукового мовлення. Особливості усних і письмових наукових текстів. Розмовність, чітка адресація до певної аудиторії й ситуативна зафіксованість як ознаки усного наукового мовлення. Жанри монологічного й діалогічного характеру: виступ, повідомлення, обговорення, дискусія, полеміка.

Під час опрацювання *питання* акцентується увага на визначенні особливостей саме наукового спілкування. Охарактеризуйте особливості наукового спілкування, його композицію та фази проведення. Зупиніться на ролі таких невербальних факторів спілкування, як погляд, усмішка, відстань. Обираючи відстань під час наукового спілкування треба знати певні правила. Які? Наукове спілкування має використовувати весь арсенал наявних засобів впливу комунікантів один на одного.

Питання для обговорення

1. Науковий діалог та його організація
2. Поняття про портрет аудиторії: ознаки, типи

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

Завдання 1. Виступіть із коротким повідомленням про своє дослідження перед групою. Поясніть, у чому актуальність теми саме для вашої аудиторії та дайте відповіді на запитання.

Якщо у вас ще немає теми, виберіть одну зі запропонованих нижче:

- ✓ Поеднання роботи й навчання: плюси та мінуси.
- ✓ Чи повинні батьки обирати освіту для своїх дітей?
- ✓ Чи повинні батьки допомагати молодій сім'ї?
- ✓ Житлова проблема та її розв'язання в сучасних містах України.

Завдання 2. Розділіться на пари для дебатів за поданими темами. Оцініть майстерність і переконливість кожної пари. Доведіть свою точку зору. У разі різних думок, аргументуйте їх.

Орієнтовні теми дебатів:

- ✓ Наукова література має бути (без) платною.
- ✓ Торрент-трекери треба заборонити (розвивати).
- ✓ Цензура потрібна (цензури не повинно бути).
- ✓ На експериментальні проєкти в мистецтві не повинні витрачатися бюджетні гроші (грошей в бюджеті повинно бути закладено більше).
- ✓ Релігії (не) місце в шкільній освіті.
- ✓ (Не) кожен має право на свою інтерпретацію історії.
- ✓ (Не) треба скасовувати мораторій на страту.

Теми рефератів

1. Засоби забезпечення статусу престижності української мови. Історичний досвід
2. Соціопсихолінгвістичний аспект культури наукової мови.
3. Мовні засоби переконування.

Література

1. Андрєєва Т., Іванова О. Українська мова за професійним спрямуванням:

- навчальний посіб. К., 2012. С.209-216
2. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019.
 3. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
 4. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. К., 2006
 5. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посіб. К., 2008. С.102-115

ТЕМА № 7

КУЛЬТУРА НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ. НАУКОВА ДОПОВІДЬ

Семінарське заняття № 3-4

Наукова доповідь

Навчальна мета заняття: допомогти оволодіти різними видами усного наукового спілкування, сформувати навички публічної мовленнєвої діяльності, підготувати публічний виступ і провести дискусію.

Час проведення – 4 години

Навчальні питання:

1. Публічний виступ як одна з форм усного публічного наукового спілкування
2. Підготовка й написання наукової доповіді

Методичні вказівки до навчальних питань

Комунікація в науці здійснюється в трьох формах: письмово, усно і через Інтернет. Для більшості фахівців спілкування складає основу діяльності. Від форми, стилю спілкування, його емоційного забарвлення значною мірою залежить ефективність роботи. Навички, уміння і здатності у сфері спілкування проявляються як основні фахові риси особистості працівника. Подолати труднощі, непорозуміння, які можуть виникнути у процесі професійного спілкування, допоможе знання особливостей спілкування. Які Ви знаєте основні закони спілкування?

Під час обговорення треба згадати, що умови, у яких відбувається усне наукове спілкування, неоднакові: адже зовсім різні вимоги ставить перед нами розмова з одним співбесідником, з кількома і з цілою залогою слухачів. Отже, характер сприйняття співбесідниками один одного визначається тим, яку форму спілкування вони обрали. Розкрити суть термінів «приватне усне мовлення» та «публічне усне мовлення»: різницю у тлумаченні та роль у науковій комунікації.

Класифікація усного наукового мовлення. Як Ви розумієте поняття «ораторська (риторична) компетенція»? Що таке комунікативна ситуація? Під

час обговорення треба проаналізувати суть публічного виступу, функції оратора й особливості їх виконання. Жанри публічного мовлення розрізняються на основі ораторського монологу й ораторського діалогу. Кожний вид публічного мовлення реалізується в конкретному жанрі. Назвіть їх. Доповідь. Види доповідей. Промова. Тематика промови, зазвичай, не нова для слухачів, тому завдання оратора - виявити нові аспекти теми, підкріпити сказане новими фактами, щоб відоме сприймалося по-новому. Чому промова містить риси розмовного мовлення? Порівняйте особливості промови та бесіди. Вкажіть спільне та відмінності. Яка з форм публічного виступу характеризується визначеною офіційністю, академічністю викладу? Дискусія. Класифікація дискусій. Як правило, дискусія призначена для досягнення трьох цілей. Яких саме? Яких основних вимог необхідно дотримуватися під час виступу в дискусії?

У наступному питанні зробіть аналіз комунікативних вимог до мовної поведінки під час публічного виступу. Виступ подібний до наукового дослідження. Отже, потребує попередньої підготовки. Чим підготовка ґрунтовніша, тим вагомішим, соліднішим виглядатиме виклад. Чим більше людина знає чужих думок, тим більш самостійним стає її власне мислення, тим оригінальніша вона у поглядах, а значить – цікавіша для інших. Докладно охарактеризуйте етапи підготовки та основні вимоги до наукової доповіді.

Композиція наукової доповіді має такі ж логічні елементи, як і письмовий текст: звернення, вступ, основна частина, заключна частина. Як установити контакт з аудиторією? Які форми подання матеріалу основної частини рекомендується використовувати? Яких формулювань слід уникати під час викладу основної частини доповіді? Висновки, на які відводиться приблизно 5 % від загального часу й обсягу матеріалу виступу, містять у собі підсумки, звертання до слухачів і стосуються суті всього виступу. Які з мовних формул доречно використовувати, закінчуючи виступ? Внаслідок чого, на Вашу думку, виникають логічні помилки під час публічного виступу? Наведіть приклади логічних помилок. На що потрібно звертати увагу під час підготовки перших виступів? Які особистості в історії людства привертають Вашу увагу як видатні оратори?

Розглядаючи, треба акцентувати увагу, що читати текст публічно нелегко, потрібна неабияка майстерність (інакше це справить на слухачів враження театральної штучності). Зупиніться на вимогах, пов'язаних із поведінкою доповідача. Настійна суспільна потреба вимагає від кожного з нас невпинно дбати про досконале знання рідної мови. Культура мовлення — це не особиста справа кожного з нас, а суспільна потреба, суспільна необхідність. Тому не менш високі вимоги ставляться й до мови оратора. Проаналізуйте вимоги до мови оратора. Які ви знаєте способи подолання хвилювання? Загальна мовна культура науковця визначається не лише знанням норм літературної мови, а й ерудицією і світоглядом людини, культурою мислення, ступенем оволодіння технікою мовлення, психологічною і комунікативною культурою. З'ясуйте важливість такої здатності людини, як чуття мови. Порівняно з писемним мовленням усне є мовною творчістю, імпрровізацією, в ньому значно більша

емоційна й експресивна безпосередність, яка досягається завдяки використанню невербальних елементів передачі інформації, мовленнєвих засобів виразності та різноманітних прийомів для активізації уваги слухачів. Невербальні елементи передачі інформації. Які мовленнєві засоби виразності треба використовувати у публічному виступі? Дещо про передумови успіху доповіді: цікавість, темп говоріння, місце виступу, знання аудиторії, знання теми. Публічний виступ – це усна форма мовлення. У той же час це мовлення підготовлене, базою для нього є письмовий текст. Але щоб вплив на слухачів був сильнішим, необхідно надати йому характеристик живої розмови. Які прийоми для активізації уваги слухачів Вам вважаються доречними? Проаналізуйте промови своїх товаришів за схемою: а) чи розкрита тема виступу? б) чи досягнута мета? в) чи вклався в відведений час? г) чи зміг зацікавити аудиторію? г) чи впевнено тримав себе перед аудиторією? д) які мовні та позамовні засоби використав?

Питання для обговорення

1. Науковий діалог та його організація
1. Функції оратора та їх втілення під час наукової доповіді
2. Складові частини публічного виступу
3. Як підготувати наукову доповідь?
4. Заповіді науковці-оратора
5. Оптимальні способи підготування публічного виступу

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

Завдання 1. Виступіть із коротким повідомленням про своє дослідження перед групою. Поясніть, у чому актуальність теми саме для вашої аудиторії та дайте відповіді на запитання.

Якщо у вас ще немає теми, виберіть одну зі запропонованих нижче:

- ✓ Поєднання роботи й навчання: плюси та мінуси.
- ✓ Чи повинні батьки обирати освіту для своїх дітей?
- ✓ Чи повинні батьки допомагати молодій сім'ї?
- ✓ Житлова проблема та її розв'язання в сучасних містах України.

Завдання 2. Виступіть опонентом одnogрупника. Проаналізуйте його виступ за орієнтовними запитаннями для оцінювання виступу

Завдання 3. Розділіться на пари для дебатів за поданими темами. Оцініть майстерність і переконливість кожної пари. Доведіть свою точку зору. У разі різних думок, аргументуйте їх.

Орієнтовні теми дебатів:

- ✓ Наукова література має бути (без) платною.
- ✓ Торрент-трекери треба заборонити (розвивати).
- ✓ Цензура потрібна (цензури не повинно бути).
- ✓ На експериментальні проєкти в мистецтві не повинні витрачатися бюджетні гроші (грошей в бюджеті повинно бути закладено більше).
- ✓ Релігії (не) місце в шкільній освіті.
- ✓ (Не) кожен має право на свою інтерпретацію історії.

- ✓ (Не) треба скасовувати мораторій на страту.

Теми рефератів

1. Логічний компонент публічного виступу науковця
2. Наукова дискусія та її правила.
3. Інтонація як важливий засіб наукової доповіді.
4. Мовна особистість доповідача. Мовна компетенція.

Література

1. Андреева Т., Іванова О. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посіб. К., 2012. С.209-216
2. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019.
3. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
4. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. К., 2006
5. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посіб. К., 2018. С.102-115

ТЕМА № 8

ГРАМАТИЧНІ ТА СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВОГО СТИЛЮ

Семінарське заняття № 1

Граматичні особливості наукового стилю

Навчальна мета заняття: сформувати знання про граматичні особливості наукового стилю, лексико-семантичні, стилістичні й морфологічні риси письмової наукової комунікації.

Час проведення – 2 години

Навчальні питання:

1. Морфологічні мовні засоби наукового тексту.
2. Типові помилки у наукових текстах

Методичні вказівки до навчальних питань

Опрацьовуючи *перше питання*, варто зосередити увагу на такій ознаці культури мовлення науковця є граматична правильність. Мові наукового спілкування властиві свої граматичні особливості. Разом із екстралінгвістичними (немовними) засобами (одинами виміру, формулами, графіками, схемами, ілюстраціями, кресленнями, діаграмами) правильне використання частин мови в науковій праці допомагає викласти необхідну інформацію стисло, компактно, наочно.

Порівняно з іншими стилями мови, науковий має виразно іменний

характер, оскільки в ньому найбільше використовуються іменні частини мови (іменник, прикметник, числівник, займенник). За підрахунками вчених, понад 50% слів, що вживаються в текстах наукового, є іменники. Називаючи об'єкти досліджень, іменники виконують важливу інформативну функцію. А оскільки ключове призначення науки — класифікувати, схематизувати, типізувати й категоризувати, то підвищений іменний характер наукового стилю цілком виправданий. Там, де в інших стилях зазвичай уживають дієслово чи прикметник, у науковому стилі часто фігурують іменники.

Проаналізуйте особливості вживання іменників у текстах наукового стилю. Чому віддієслівні іменники частіше використовуються, ніж дієслова? Яких правил вживання великої літери слід дотримуватися, відтворюючи офіційну назву? Точне і правильне називання людини в тексті документа. Категорія істот і неістот. В українській мові використання у звертаннях форм називного відмінка, що властиво російській мові, є ненормативним, отже, варто згадати правила вживання кличного відмінка.

Які особливості має прикметник в наукових текстах? Наукова мова вирізняється й тим, що вона — неекспресивна. Звідси панівна форма оцінки — констатація ознак, притаманних слову, яке визначають. Тому більшість прикметників є частинами термінологічних виразів. Що виконує у текстах наукового стилю функції присвійних прикметників?

У наукових текстах часто доводиться мати справу зі значною кількістю числових назв. Вони вимагають спеціального оформлення. Назвіть основні правила запису цифрової інформації. Займенники небажані в текстах, оскільки не мають власного предметно-логічного змісту, не називають предмети, а лише вказують на них. В яких випадках слід уникати особових займенників? Ставши фактом наукової мови, особовий займенник ми зумовив цілу низку нових похідних словосполучень, наприклад: на нашу думку, по-нашому. Проте нагромадження цього займенника в роботі справляє малоприємне враження. Тому автори наукових робіт повинні використовувати звороти, що б повністю виключали цей займенник. Розповісти про особливості вживання дієслівних форм у тексті наукового стилю.

Теми для обговорення

1. Чому віддієслівні іменники частіше використовуються в наукових текстах, ніж дієслова?
2. Що виконує у текстах наукового стилю функції присвійних прикметників?
3. Які особливості має прикметник в наукових текстах?

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

Завдання 1. З поданими словами утворіть словесні моделі, які в сучасному науковому мовленні набули стандартної форми.

Брати, значний, зіставляти, поширювати, підстава, запобігати, втручатися, впливає, викликати, правильний, включити, загальний, спільний, опанувати, утворити, нехтувати.

Завдання 2. Наведіть приклади сталих словосполучень, які найчастіше вживаються у вашій професії. Уведіть їх у речення.

Завдання 3. Напишіть відгук на статтю, послуговуючись відповідними мовними конструкціями.

- ✓ *Праця автора, рецензована робота...*
- ✓ *Дослідження присвячене актуальній темі...*
- ✓ *На початку статті автор указує...*
- ✓ *Автор аналізує наявні джерела з цієї проблеми...*
- ✓ *Дослідник розглядає питання...*
- ✓ *Автор доводить, що...*
- ✓ *Аргументовано стверджується думка, що...*
- ✓ *Основна проблема дослідження полягає у...*
- ✓ *Робота вирізняється ... значним фактичним матеріалом, ... оригінальним підходом*
- ✓ *Автор справедливо зазначає, ...аргументовано обґрунтовує, ... ретельно розглядає...*
- ✓ *Думки автора про ... сформульовані чітко.*
- ✓ *Висновки автора ґрунтовні й результативні...*
- ✓ *Безперечною заслугою автора варто вважати новий підхід до вирішення*
- ✓ *Суттєвий недолік роботи полягає у відсутності чіткої характеристики...*
- ✓ *Поза розглядом дослідження залишилися питання ...*
- ✓ *Загалом це цікава й корисна робота.*
- ✓ *Отже, дослідження заслуговує на позитивну оцінку.*

Теми рефератів

1. Власні назви в науковому тексті
2. Особливості використання іменників у тексті документа
3. Дієслово і його форми в наукових текстах
4. Засоби скорочування текстів наукового стилю
5. Складні випадки правопису географічних назв і назв мешканців населених пунктів

Література

1. Андрєєва Т., Іванова О. Українська мова за професійним спрямуванням: навч. посіб. К., 2012. С.154-181
2. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019.
3. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
4. Селігей П.О. Світло і тіні наукового стилю. К., 2016. С. 146-207
5. Семенов О. М. Культура наукової української мови. К., 2010. С.150-172.
6. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація:

навч.-метод. посіб. К., 2018. С.34-41

ТЕМА № 8 ГРАМАТИЧНІ ТА СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВОГО СТИЛЮ

Семінарське заняття № 2 Синтаксичні особливості наукового стилю

Навчальна мета заняття: сформувати знання синтаксичні риси письмової наукової комунікації.

Час проведення – 2 години

Навчальні питання:

1. Синтаксис наукового стилю.
2. Типові помилки в наукових текстах

Методичні вказівки до навчальних питань

Синтаксис наукового стилю підпорядкований загальним засадам мовлення. Його правила вимагають точності формулювання думки, послідовності її висловлювання, короткості використовуваних мовних конструкцій, їх відповідності нормам літературної мови та традиціям наукового спілкування: логічності, об'єктивності, безособовості, беземоційності, уніфікованості.

Під час опрацювання *питання* акцентується увага на визначенні поняття «синтаксис наукового стилю». Реалізація принципів наукової комунікації залежить не тільки від правильного вибору слова. Досягти конкретності, лаконічності й логічності ділового тексту дозволяє використання оптимальних способів його побудови як цілого, що складається з більш дрібних елементів: абзаців, речень, словосполучень – пов'язаних між собою за змістом та граматично.

Обов'язково мають бути опрацьовані норми узгодження присудка з підметом. Вимога місткості як одна з основних вимог до речення в науковому стилі, сутність якої полягає у здатності виражати значний за обсягом і складний за змістом матеріал. Потреба доводити, аргументувати висловлену думку, з'ясувати причини і наслідки аналізованих явищ зумовлює використання переважно складних речень і насамперед складнопідрядних речень. Сміслові взаємовідношення у таких реченнях добре відображають підрядні сполучники, вставні слова. У науковому тексті активні конструкції речення переважають над пасивними. Чому?

Більш характерні для наукового тексту речення зі складеним іменним присудком, складником якого виступають дієслова-зв'язки *бути, є, називатися, становитися, робитися, здаватися, мати, залишатися, володіти, визнаватися, відрізнятися, розпізнаватися, характеризуватися, складатися, вважатися* тощо.

Органічна пасивна конструкція української мови — безособове речення

на *-но, -то*, в якому домінує результативність і не передбачено виконавця: *Напрацювання узагальнено ..., Запропоновано нову модель..., Зібрано новий матеріал ...* та ін. Обмежено використовують лише називні речення (це назви розділів, підрозділів і пунктів, підписи під рисунками, діаграмами, ілюстраціями).

Поширеною стилістичною помилкою наукових текстів є введення в речення діяча у формі іменника чи займенника в орудному відмінку. Доберіть приклади.

Ускладнене речення в науковому стилі. Однорідні члени речення в науковому стилі використовуються переважно для створення різноманітних класифікаційних систем. Проаналізуйте це на прикладах. Отже, науковий стиль має велику кількість мовних засобів, використання яких впливає на якість створюваного тексту й залежить від галузі знань, жанру наукового твору, індивідуальної майстерності автора, що формується разом із засвоєнням усього багатства традицій наукового мовлення.

Питання для обговорення

1. Назвіть мовні особливості наукового стилю.
2. Яку функцію виконують питальні й спонукальні речення в науковому стилі?
3. Назвіть особливості вживання простих і складних речень.
4. Наведіть приклади семантичної модифікації слів у науковому стилі.
5. Наведіть приклади плеоназмів і вкажіть правильні варіанти вживання.
6. Які типи простих речень переважають у науковому тексті?
7. Які види зв'язків переважають у складнопідрядних реченнях наукового стилю?

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

Завдання 1. Відредагуйте список літератури відповідно до бібліографічного посилання ДСТУ 8302:2015.

1. Алфьоров С. М. Логіка для юристів : навч. посіб. / С. М. Алфьоров, Р. В. Бараннік, Г. Г. Шпитальов. – К. : КНТ : Дакор, 2011. – 136 с.
2. Антюшин С. С. Логика : учеб. пособие / С. С. Антюшин, Н. В. Михалкин. – М. : РАП, 2008. – 339 с.
3. Бандурка О. М. Юридична логіка : підручник / О. М. Бандурка, О. В. Тягло. – Х. : Золота миля, 2011. – 224 с.
4. Конверський А. Е. Логіка : підручник / А. Є. Конверський. – К. : Центр учб. л-ри, 2008. – 304 с.
5. Логіка для юристів (кредитно-модульний курс) : навч. посіб. / В. І. Цимбалюк, Л. А. Циганчук, О. А. Мітчук [та ін.]. – Л. : Новий Світ-2000, 2011. – 216 с.

Завдання 2. Відредагуйте текст, розставте пропущені розділові знаки. Позначте речення зі вставними словами, поясніть їх функцію в науковому стилі.

У статті досліджується питання соціально-правової природи служби в Національній поліції України ступінь впливу трудового права і трудового законодавства на службові (трудова) правовідносини при підборі на посаду поліцейського форми реалізації права на службу поліцейськими підстави виникнення службових (трудова) правовідносин у поліцейських. Закон України «Про Національну поліцію» визначає правові основи організації та діяльності Національної поліції України, правовий статус поліцейських, порядок проходження служби в Національній поліції України та ін. Зокрема він визначає три категорії осіб, правовий статус яких має істотні відмінності. Відповідно в кожній з категорій є свої самостійні підстави виникнення службових (трудова) правовідносин які мають не тільки теоретичне, а й практичне значення для розвитку ефективної системи Національної поліції України.

Література

1. Андреева Т., Иванова О. Українська мова за професійним спрямуванням: навч. посіб. К., 2012. С.154-181
2. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019.
3. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
4. Селігей П.О. Світло і тіні наукового стилю. К., 2016. С. 146-207
5. Семенов О. М. Культура наукової української мови. К., 2010. С.150-172.
6. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посіб. К., 2018. С.34-41

Тема № 9

ЛЕКСИКА НАУКОВОГО СТИЛЮ. ТЕРМІН ЯК МОВНЕ ЯВИЩЕ

Семінарське заняття № 1

Лексика наукового стилю. Термін як мовне явище

Навчальна мета заняття: сформувати наукові уявлення про термін і термінологію, особливості юридичних термінів.

Час проведення – 2 години

Навчальні питання:

1. Лексика наукового стилю
2. Термін та його ознаки. Способи творення термінів
3. Особливості правничої термінології
4. Класифікація юридичних термінів
5. Способи творення юридичних термінів

Методичні вказівки до навчальних питань

Опрацьовуючи *перше питання*, зверніть увагу на основні риси лексики наукового стилю. Серед лексичних засобів наукового тексту виділяються такі: лексичний повтор, синонімічна заміна, анафора, протиставлення, стилістично нейтральне вживання слів, міжнародні словотворчі елементи, з допомогою яких утворюються терміни (*макро* – *великий*, *мікро* – *малий*, *ду* – *два*; *інтер* – *між*; *мульти* – *багато*). Пам'ятайте! Емоційна та експресивна лексика в наукових текстах може виступати лише формою вираження спеціальних понять. Дослідники часто вказують, що краса і виразність мови наукової прози полягає саме в точності і стислості вираження думки за максимально інформативною насиченості слова. Потреба у виразності мови наукового викладу зумовлює яскраві метафори і епітети, різноманітні риторичні звороти.

Питання термінології є базовими для повноцінної підготовки науковця. Елементи розуміння сутності юридичного терміна закладаються під час вивчення таких предметів, як «Теорія держави і права», «Юридична деонтологія». Ключові терміни кожної галузі права опановуються безпосередньо в кожній навчальній дисципліні. Разом з тим, починаючи вивчення спеціальності, необхідно оволодіти метамовою цієї спеціальності. Тож це заняття присвячено опрацюванню питань, пов'язаних з лінгвістичними аспектами термінології. Під час підготовки до *другого питання* потрібно з'ясувати, чим відрізняються загальнонародні слова від термінів, чи можуть перші виконувати термінологічні функції (тобто бути водночас і терміном, і загальнонародним словом). Якими ознаками термін відрізняється від інших мовних одиниць? Для таких спостережень найкраще проаналізувати невеликий текст правничої сфери, наприклад, «Юридичної енциклопедії». У чому відмінність між загальнонауковими, міжгалузевими і вузькогалузевими термінами?

Опрацьовуючи це питання, необхідно розмежувати поняття загальноновживаної та спеціальної лексики, з'ясовуючи їх особливості. Доцільно подати визначення терміна, його основні ознаки, визначити системні зв'язки у межах терміносистеми. Що таке «дефініція»? Чому термінологію вважають системою? Якими способами утворюються наукові терміни? Які розрізняють два види вторинної номінації? Який спосіб творення термінів найпродуктивніший? Чому? В європейському культурно-історичному ареалі існували об'єктивно-суб'єктивні причини численних запозичень з класичних мов – грецької та латинської; у наш час – із сучасних європейських мов. Що таке «повне» і «часткове» запозичення? Чому неоднозначним сьогодні є ставлення до запозичених термінів? Хто такі «пуристи» та «конкордисти»?

Сьогодні поширене таке явище, як дублетність, джерелом якого є паралельне вживання власного і запозиченого терміна. Однак, пам'ятаймо, що варто користуватися питомими українськими термінами. У науковому тексті недоцільно без потреби й необхідного обґрунтування подавати термінологію різних галузей. До речі, не завжди можна відрізнити і терміни від не термінів. Причина в тому, що вузькопрофесійні слова часто переходять у загальновідомі і розширюють значення. Ступінь термінологізації таких слів коливається

залежно від галузі науки. Не бажано також захоплюватися значною кількістю термінів та власною термінотворчістю.

У *третьому питанні* важливим є зрозуміти, що питання термінології існує у будь-якій спеціальній галузі знання. В юриспруденції проблема термінології досить актуальна. Без термінів неможливо досягти максимальної точності викладу законодавчої думки. Вони роблять законодавство більш компактним, дають змогу уникнути описів та визначень. Міра розробки правничої термінології свідчить про рівень юридичної культури в державі, про ставлення до законності, тому під час обговорення другого питання с початку з'ясовується суть понять «юридичний термін», «юридичне мовлення. Що таке стандартизація термінів? За яким алгоритмом укладають термінологічний стандарт? Як класифікуються юридичні терміни?

Сучасна юридична термінологія є розгалуженою і динамічною системою найменувань, понять, категорій. Що таке «ядро» і «периферія» юридичної термінології? Лексичний склад і межі юридичної термінології рухливі, відкриті, перебувають у постійному розвитку та взаємодії з іншими терміносистемами, загальноновживаною і ненормованою правничою лексикою. Юридичні терміни є ніби представниками юридичної науки й практики, оскільки утворюються з урахуванням їх досягнень. За допомогою юридичних термінів відбувається передача правової інформації, диференціація юридичних понять і категорій.

Проаналізуйте основні вимоги, що висуваються до юридичного терміна. В якому випадку юридичний термін втрачає милозвучність? Яких правил треба дотримуватись, щоб юридичний термін відповідав нормам української мови? Здебільшого, труднощі слововживання в юридичному мовленні пов'язані зі впливом екстралінгвістичних (позамовних) чинників. Назвіть та проаналізуйте ці чинники. У мовленні фахівців, крім термінів, широко побутують і інші спеціальні одиниці — професіоналізми та номенклатурні назви. Чим професіоналізми відрізняються від термінів? Як утворюються професіоналізми?

Номени – слова, що називають конкретні об'єкти, якими займається та чи інша наука. Номенклатура може бути виражена будь-якими умовними позначеннями (буквами алфавіту, цифрами, словами). Яка частина мови переважає у складі номенклатури? Призначення номенклатури. Поясніть функцію мовних кліше в офіційно-діловому стилі. Чим кліше відрізняється від мовних штампів? Проаналізуйте різновиди мовних кліше.

У *четвертому питанні* акцентується увага на класифікації юридичних термінів за різними критеріями: за сферою спілкування, за генетикою, за структурним типом та семантикою. На сьогодні в українській мові сформувалося декілька основних способів творення юридичних термінів. Наведіть приклади двокомпонентних, трикомпонентних та полікомпонентних юридичних термінів. Як перекладацька діяльність впливає на утворення нових термінів?

Аналізуючи *п'яте питання*, слід насамперед звернути увагу на способи словотворення, які сформувалися в сучасній українській літературній мові, для похідних термінів від власне українських та запозичених слів. Синтаксичні терміни становлять значну кількість сучасної юридичної термінології. Під

термінологічним словосполученням розуміють багатокomпонентну семантичну конструкцію, співвідносну з науковим поняттям. Продуктивність синтаксичного способу термінотворення зумовлена як лексичною природою терміна, так і його функціональним призначенням. Які структурні типи юридичних термінів за морфологічною будовою виділяються серед складених?

Кожна вузька галузь науки має свої терміни, які мають бути однозначними. Проте деякі терміни мають кілька значень, зокрема юридичні. У сучасному мовознавстві проблема полісемантичності терміна залишається й досі не розв'язаною. Провідною є теза про те, що термін повинен бути тільки однозначним, що це впливає з самої природи терміна. Має бути взаємооднозначність відповідності знака і означуваного в термінології. Однак прагнення до однозначності ніколи не реалізується повністю, якщо говорити про всю сукупність одиниць окремих термінологічних систем. Термін повинен бути однозначним, але практичні дослідження доводять, що явище полісемії широко представлене в різних термінологіях. З чим це пов'язано?

Актуальною проблемою нормативної діяльності є використання в текстах права багатозначних термінів. Для єдності термінології необхідно, щоб при позначенні в нормативних документах та стандартах певного поняття послідовно вживався один термін, а при позначенні різних, таких, що не збігаються між собою понять, використовувалися різні терміни. Прийняті закони повинні термінологічно поєднуватися між собою і містити бездоганні дефініції, єдині, наскрізні для галузей права. Значення терміна, вжитого в одному нормативному документі, не завжди однакове за змістом з терміном, який використано в іншому стандарті.

Які підходи щодо розв'язання проблем упорядкування юридичної термінології відомі у сучасній українській мові? Чому термінологія юридичної науки має багато проблемних моментів? Проаналізуйте синхронний та діахронний аспекти її систематизації та впорядкування. Проблема синонімії юридичних термінів існує в термінознавстві досить тривалий час. В яких випадках при формуванні терміносистеми синонімія може бути корисним семантичним процесом? Проаналізуйте на прикладах.

Питання для обговорення

1. Історія розвитку української лексикографії.
2. Синонімія в українській юридичній термінології
3. Основні джерела поповнення української юридичної термінології
4. Які існують основні види сучасних лексикографічних видань?
5. У чому переваги й особливості електронних лексикографічних видань?

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

Завдання 1. Розкрийте значення термінів і понять. Складіть із ними речення. Громадський порядок. Презумпція. Фізична особа. Право. Комунікативний. Кримінальна відповідальність. Юриспруденція. Компетенція. Пріоритет.

Завдання 2. Доберіть українські відповідники до поданих термінів іншомовного походження.

Юрист, рапорт, ліміт, резюме, рецидив, толерантний, паритет, імпічмент, компенсація, апеляція, вето, алібі, табу, аташе, інцидент, авторитет, латентний, амністія, пріоритет, адвокат, стимул, компенсація, ротація, полеміка, експерт, преамбула, ізоляція, імідж, реєстр, альтернатива, патент, екстрадиція, інкримінувати, презумпція, санкція, юстиція, комюніке, експертиза, декрет, криміналістика, нотаріус, юрисдикція, арбітраж, інтенція, лобізм, паспорт, легітимація, корекція, фіксація, реєстр, вакансія, корупція.

Завдання 3. Перекладіть українською мовою сполуки.

Огнестрельное оружие, уровень общественной нравственности, лицо, совершившее преступление, содержание в заключении, уголовное наказание, пожизненное содержание, непричастность, встречный иск, право собственности на наследство, председательствующий.

Завдання 4. Підберіть антоніми до термінів.

Прогрес, імпорт, синтез, пасивність, колективний, монархія, симпатія, інтеграція, монолог, імміграція.

Теми рефератів

1. Історія української термінології
2. Інтернаціональне й національне в термінотворчому процесі
3. Проблема багатозначності в українській науковій термінології
4. Метафора в українській науковій термінології
5. Типи лексикографічних джерел
6. Фразеологізована термінологія і кліше.
7. Типи багатослів'я в наукових текстах
8. Калькування елементів близькоспоріднених мов. Переклад термінів.

Література

1. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019.
2. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
3. Шевчук С.В. Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. К., 2011. 510-526

Тема № 10

ОСНОВИ НАУКОВОГО РЕДАГУВАННЯ. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ

Семінарське заняття № 1

Основи наукового редагування та перекладу наукових текстів

Навчальна мета заняття: сформувати знання про основи редагування і перекладу наукового стилю, лексико-семантичні, стилістичні й морфолого-

синтаксичні особливості письмової наукової комунікації.

сформувати наукові уявлення про термін і термінологію, особливості юридичних термінів.

Час проведення – 2 години

Навчальні питання:

1. Сутність і види перекладу
2. Типові помилки під час перекладу наукових текстів
3. Особливості редагування наукового тексту

Методичні вказівки до навчальних питань

Вивчаючи *перше питання* слід усвідомити, що розвиток науки у наш час неможливий без обміну спеціальною інформацією, що з'являється в різних країнах у наукових періодичних виданнях, спеціальних бюлетенях, монографіях тощо. Переклад – один із найважливіших шляхів взаємодії національних культур, дієвий спосіб міжкультурної комунікації. Мета будь-якого перекладу – донести до читача, який не володіє мовою оригіналу, і ближче ознайомити його з відповідним текстом. Перекласти – означає точно й повно висловити засобами однієї мови те, що вже зафіксовано засобами іншої мови у нерозривній єдності змісту і форми. Оскільки переклад – це передавання змісту того, що було висловлено, то перекладаються не слова, граматичні конструкції чи інші засоби мови оригіналу, а думки, зміст оригіналу. В чому безпосередньо суть перекладу? Які його основні принципи? Згідно з теорією перекладу немає неперекладних матеріалів, є складні для перекладу тексти. Труднощі під час перекладання пов'язані з недостатнім знанням мови оригіналу, мови, якою перекладають, або з відсутністю в цій мові готових відповідників. Проаналізуйте сучасну класифікацію перекладів. Які виділяють види перекладів за формою? Як розрізняють переклади за способом перекладання? Які ви знаєте види перекладів за змістом? Схарактеризуйте кожний.

Під час перекладу українською мовою наукових текстів неправильно добирають українські еквіваленти загальновживаних лексем російської мови, перекладають дослівно усталені словосполучення, а постійне тиражування одних і тих помилок у наукових текстах зумовлює до розхитування мовної норми. У *другому питанні* розгляньте типові помилки під час перекладу наукових текстів: 1. переклад конструкцій з активно вживаним дієсловом *являється*; 2. активних дієприкметників теперішнього часу; 3. переклад прийменникових конструкцій тощо.

При опрацюванні теоретичного матеріалу в *третьому питанні* зверніть увагу на те, що слово «редагування» походить від латинського: *redactus* – приведений в порядок. Спочатку погляд на літературне редагування тільки як на виправлення помилок мови і стилю був правомірним. Але поступово матеріали в посібниках по редагуванню стали розглядатися не тільки в загальних аспектах культури мови і нормативних вимог до літературної мови, але і в аспекті спеціальному, редакторському. Методика редагування рукописів не тільки фіксує окремі прийоми редакторської роботи: її завдання –

цілеспрямоване вивчення і усвідомлене застосування системи прийомів, які сприяють вдосконаленню авторського твору і більш глибокому втіленню авторської думки в текст. Оцінюючи рукопис необхідно враховувати три моменти: а) суспільна значущість; б) пізнавальна цінність; в) літературна якість авторського праці. Пам'ятайте! Суть редагування - співтворчість з автором, що вимагає глибокого проникнення в його задум та досягнення своєрідності його манери листа. Редагування перекладу, тобто вдосконалення вже наявного його варіанта, буває двох типів. По-перше, це авторське редагування, коли редактором свого тексту виступає сам перекладач. По-друге, це редагування готового тексту, яке здійснює інша людина, тобто редактор чи сам перекладач. Саморедагування, яке здійснене автором, та редагування того ж повідомлення професійним редактором, повинні доповнювати одне одного, адже обидва види правок спрямовані на поліпшення якості тексту, досягнення його довершеності. Процес редагування та перевірки можна переділити на етапи. Які? Слід підкреслити, що в піднесенні культури мови надзвичайно велику роль відіграють словники різних типів і призначення, насамперед це словники, у яких подано розгорнуту семантичну, стилістичну й граматичну характеристики вміщеної лексики й фразеології, наведено численні приклади (ілюстрації) слововживання й словосполучення тощо. Перекладні або двомовні словники (передусім іншомовно-українські), крім іншого цінні тим, що вони суттєво допомагають під час добору синонімів, фразеології чи усталених словосполучень рідної мови. Неабияку допомогу можуть надати фразеологічні та синонімічні словники, термінологічні й енциклопедичні, орфографічні та орфоепічні тощо. Двомовній людині розрізнити українські й російські мовні засоби важко: звертання, прийменникові конструкції, слова й словосполуки, що позначають процеси, науково-технічні й управлінські терміни, словосполуки із числівників, усталені вислови наукової мови. Різноманітні словники та довідники дають уявлення про новітні та спеціальні видання, до яких слід звертатися, коли виникають труднощі з перекладом або написанням певного слова (терміну). Зверніть увагу на види редагування: вичитка; скорочення; обробка; переробка.

Питання для обговорення

1. Які є засоби перекладу слів, що позначають процесуальні поняття?
2. Як перекладати конструкції з дієсловом?
3. Які існують проблеми з перекладом дієприкметників та дієприкметникових зворотів?
4. Які існують прийоми виділення окремих частин тексту?
5. Які розрізняють види правок в тексті?

Зразки завдань, що виконуються під час аудиторної роботи

Завдання 1. Складіть порівняльну таблицю «Види перекладу».

Завдання 2. Доберіть тексти (2–3) із фахових іншомовних наукових джерел і перекладіть їх українською мовою.

Завдання 3. Перекладіть українською мовою подані словосполучки. Поясніть особливості вживання ступеневих форм.

Мудрейший человек, самый надёжный друг, высочайшая цель, крупнейшая фирма, интереснейшая задача, прочнейший материал, самая смешная история, самый точный прибор, новейший метод, безопаснейший путь, новейшие технологии, высшее общество, высшее образование.

Завдання 4. Відредагуйте речення.

1. На оборот, бесіда зачіпає дуже крупне питання. 2. Необхідно слідувати його прикладу в вирішенні цих дуже важливіших питань. 3. Мова слідує про положення Трудового Кодексу України. 4. Саме по собі ні чого не вирішеться. 5. При досліджуванні цього питання вони забули найголовніше.

Завдання 5. Наведіть приклади наукової термінології, що використовується в юридичній мові (30 термінів), зробіть їх переклад і перевірте зі словником.

Теми рефератів

1. Особливості перекладу мовних кліше наукового стилю.
2. Машинний переклад наукових текстів.
3. Переклад як вид мовленнєвої діяльності
4. Значення перекладних словників у фаховій діяльності науковця.
5. Літературне редагування фахового тексту: специфіка і завдання.
6. Переклад юридичного тексту в контексті міжкультурної правової комунікації
7. Калькування елементів близькоспоріднених мов.
8. Переклад термінів.

Література

1. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019.
2. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
3. Селігей П.О. Світло і тіні наукового стилю. К., 2016. С. 153-198
4. Семенов О. М. Культура наукової української мови. К., 2010. С.126-139.

4. Рекомендована література

Основна

(із фондів бібліотеки ХНУВС)

1. Бочелюк В. Й. Методика та організація наукових досліджень із психології : навч. Посіб. Київ : Центр учб. літ., 2016.
2. Голопич І.М. Генеза правничих термінів сучасної української терміносистеми. *Матеріали міжвузівської конференції «Сучасні проблеми соціально-гуманітарних наук» (до 100-річчя початку української революції)*. Харків : ХНУВС, 2017. С.18-20.

3. Голопич І.М. Граматичні труднощі перекладу юридичних текстів. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : VIII Міжнар. наук. практ. конф. (м. Харків, 6 груд. 2019 р.) МВС України, ХНУВС; Консультат. місія Європейського Союзу. Харків : ХНУВС, 2019. С. 219-222.
4. Данильян О. Г. Організація та методологія наукових досліджень: навч. посіб. Харків : Право, 2017.
5. Єльнікова Н. І. Стійкі мовні одиниці в усному професійному мовленні правоохоронців. *Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ)* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 листоп. 2020 р.) / [редкол.: Д. В. Швець (голова), О. М. Бандурка, С. М. Гусаров та ін.]; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ.- Харків : ХНУВС, 2020. С. 191-193
6. Єльнікова Н. І. Частотність уживання фемінітивів в апараті МВС. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 27 листоп. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 261-263.
7. Збірник нормативно-правових актів у сфері наукової та науково-технічної діяльності в Україні / упоряд.: Д.В. Швець, О.С. Бакумов, С.М. Бортник та ін.; Н.-д. ін-т правового забезпечення інновац. розвитку Нац. акад. прав. наук України; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Право, 2019.
8. Корягін М. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Алерта, 2019.
9. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник / уклад. Чорний І.В., Перцева В.А., Голопич І.М. Харків, ХНУВС, 2019.
10. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю : Практикум : навчальний посібник / уклад. І. М. Голопич, О. Б. Оверчук, В. А. Перцева. Харків : ХНУВС, 2021. 218 с.
11. Оверчук О.Б. Культура мовлення як складова професійної культури поліцейського. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 6 груд. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Консультат. місія Європейського Союзу. Харків : ХНУВС, 2019. С. 234-236.
12. Перцева В.А. Особливості організації самостійної роботи ад'юнктів. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. Тези доповідей IX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 27 листопада 2020 р.). Харків: ХНУВС, 2020. С.287-288.
13. Перцева В.А. Особливості формування пізнавальної й комунікативної дискусійної компетенції. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Філологія та лінгвістика у сучасному світі»*, 28-29 серпня 2020, м. Запоріжжя. С. 54-57.

Додаткова

14. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових

- досліджень: Навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016.
15. Гуторов О.І. Методологія та організація наукових досліджень. Харків : ХНАУ, 2017.
 16. Селігей П.О. Світло і тіні наукового стилю. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016.
 17. Семенов О. М. Культура наукової української мови. Київ : ВЦ «Академія», 2010.
 18. Ульянова Г. О. Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату (проблеми теорії): монографія. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2015.
 19. Шишка Р. Б. Плагіат та його прояви і небезпеки. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 170-176.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

20. Автоматичне оформлення літературних джерел. URL: <https://vak.in.ua/>.
21. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
<http://www.nbuv.gov.ua/>
22. Нова редакція «Українського правопису» (2019). URL:
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/ukrayinskij-pravopis-2019>
23. Словники України он-лайн. URL: <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>.
24. Словник скорочень української мови. URL: <http://abbrs.info>.
25. Колекція цифрових інструментів для дослідників. URL:
<http://connectedresearchers.com/online-tools-for-researchers/>.
26. Транслітерація он-лайн. URL: <http://ukrlit.org/transliteratsiia>.